

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TİYATRO ANASANAT DALI
TİYATRO YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**TÜRK TİYATRO METİNLERİNİN ÇEVİRİ PROBLEMİ
VE TEDA PROJESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Ümit DENİZ**

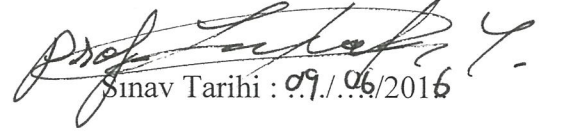
**Danışman
Prof. Dr. Cevat ÇAPAN**

İSTANBUL-2016

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

.....TİYATRO.....Anabilim/Anasanat DalıTİYATRO..... Programı Tezli Yüksek Lisans
öğrencisiÜMİT DENİZ..... tarafından hazırlanan
“.....TJKK TİYATRO METİNLERİNİN ÇEVİRİ PROBLEMİ VE
.....TEDA PROJESİ.....”

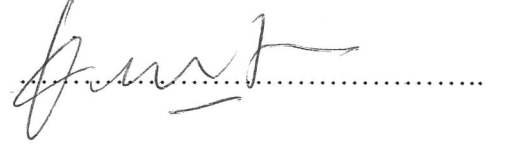
adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Tarihi : 09./06/2016

(Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı, Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi: Prof. Dr. CEVAT ÇAPAN
Danışman: Halic.....Üniv. Truyha ASD/ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi: Yard. Doç. Dr. Ayla KAPAN ERGİ
.....Halic.....Üniv. ASD/ ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi: Yard. Doç. Dr. Funda ÖZSENER
Yeni-Yözyıl.....Üniv. ASD/ ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi:
.....Üniv. ASD/ ABD Öğr. Üyesi (Yedek)

Jüri Üyesi:
.....Üniv. ASD/ ABD Öğr. Üyesi (Yedek)

ÖNSÖZ

Bursa'daki öğrencilik yıllarımda, tiyatronun gelişim ve değişim süreçlerini geçmişten günümüze gözlerken Türk tiyatrosunun Tanzimat'la başlayan yenileşme serüvenini anlamaya çalıştım. Tezimi yazmamda ilham olan nokta; bizim tiyatromuzun, halk tiyatrosu geleneğimizin, bizim hayatımızın içerisinde canlı bir şekilde var olduğunu görmek olmuştur. Bizim kimlik problemi yaşadığı söylenen 'Türk' tiyatrosu için yapabileceğimiz şey; kendi kültürümüz içinde evrilmek olacaktır. Bu noktada ihtiyaç duyulan, geçmişte de denenilen, bir Doğu-Batı sentezi ve bunda ısrardır. Bu sentezde yakalanan başarı da uluslararası paylaşımlarda Türk tiyatrosunun kimliğini veren olacaktır.

Tezin hazırlanışı sırasında, kendinden fedakarlık eden aileme, bilgiye bir bilgi de ben katabilirim ne mutlu, diyen dostlarıma, bu çalışma esnasında ihmal etmek zorunda kaldığım dostlarıma sabrına, anlayışına, Danışmanım, güzel insan Sevgili Hocam Prof. Dr. Cevat ÇAPAN'a ve tiyatroya ilk adım attığım yer olan Uludağ Üniversitesi Oyuncularına teşekkür ediyorum.

İstanbul 2016

Ümit DENİZ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
KISALTMALAR.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Tezin Konusu.....	1
1.2. Tezin Amacı.....	2
2. TÜRK EDEBİYATININ ÇEVİRİ PROBLEMİ.....	3
2.1. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Çeviri.....	6
2.1.1. Tercüme Odası.....	7
2.1.2. Encümen-i Daniş.....	9
2.1.3. Tanzimat Dönemi Çeviri ve İlk Eserler.....	9
2.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Çeviri.....	11
2.2.1. Tercüme Bürosu ve Tercüme Dergisi.....	13
3. TÜRK TİYATRO METİNLERİNİN ÇEVİRİ PROBLEMLERİ.....	16
3.1. Dilsel Sorunlar.....	18
3.2. Tanıtım ve Reklam.....	24

4. ÇEVİRİDE DEVLET DESTEĞİ.....	29
4.1. TEDA Projesi.....	30
4.2. TEDA-Tanıtım ve Reklam.....	38
4.3. Türkiye'nin Çeviri Atölyeleri.....	43
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	45
6. KAYNAKLAR.....	48
ÖZGEÇMİŞ.....	50

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

a.g.y. : Adı geçen yazı

bk. : Bakanız

KYGM: Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü

s. : Sayfa

TEDA: Türk Kültür, Sanat ve Edebiyatı ile İlgili Eserlerin Türkçe Dışındaki Dillerde Yayınlanmasına Destek Projesi.

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

yy: Yüzyıl

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı: Ümit DENİZ
Anabilim Dalı: Tiyatro
Programı : Tiyatro
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Cevat ÇAPAN
Tez Türü ve Tarihi: Yüksek Lisans-Haziran 2016

TÜRK TİYATRO METİNLERİNİN ÇEVİRİ PROBLEMİ VE TEDA PROJESİ

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Türk tiyatrosunun niteliğini, dünya tiyatroları içindeki yerini; içeride üretilen eserlerin sayısıyla değil, bu eserlerin başka dillere çevirisiyle aramaktır. Tanzimat'la beraber Batılılaşan Türk tiyatrosuna Batının ilgisi ne kadardır, bunu görmektir. Bu sürece katkısı olan devlet destekli projelerin durumunu görmek, bu destek içerisinde tiyatro türüne verilen önemi görmektir.

Anahtar Kelimeler: Tiyatro, Çeviri, Tanıtım ve Reklam, TEDA

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname: Ümit DENİZ

Field : Theatre

Program : Theatre

Supervisor : Prof. Doc. Cevat ÇAPAN

Degree Awarded and Date: Master-June 2016

THE TRANSLATION PROBLEM OF THE TURKISH THEATRE SCRIPTS AND TEDA PROJECT

ABSTRACT

The purpose of this study is to seek and analyze the place of Turkish theater amongst the worldwide theaters, not with the Works that created in Turkish but with the number of translated Works from Turkish. To see how is Western interest to the Turkish Theatre that has westernized with Tanzimat Reform Era. To see the situation of state-funded projects and to see the importance given to theater in this scope.

Key Words: Theatre, Translation, Presentation and Advertisement, TEDA

1. GİRİŞ

Çeviri faaliyetlerinin geçmişi incelendiğinde, insanların çeviriye ihtiyaç duymaları, başka dillerin oluşmasıyla meydana gelmiştir. Dillerin ve yazının ortaya çıkışının geçmişi incelendiğinde çevirinin ne kadar uzun bir geçmişi olduğu kendisini göstermektedir. Türk edebiyatında çeviri faaliyetleri özellikle Tanzimat Dönemi'yle beraber daha da hızlanmıştır. Bu süreçte yapılan çevirilerle edebiyat sahasında ilkler kendisini göstermiştir. Bu ilklerle beraber Batılı anlamda yazılan ilk tiyatro eseri olan Şair Evlenmesi'yle de karşılaşmaktadır. Çeviri faaliyetleri Cumhuriyet Dönemi'nde de devam etmiştir ve bu süreçte Dünya Klasikleri Türkçeye kazandırılmıştır. 2000'li yıllara gelindiğindeyse çeviriye devletin verdiği desteğin yönü değişmekte ve Türk edebiyatından eserlerin çevrilmesi desteklenmektedir.

Tüm bu çeviri süreçleri incelendiğinde "tiyatro" türüne ne kadar yer verildiği asıl inceleme konusudur. Bu inceleme devletin destek verdiği eserler üzerinden yapılmıştır ve eser-yazar tercihleri üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

Türk tiyatro metinlerinin çeviri problemi; dilsel sorunlar ve tanıtım-reklam başlıkları altında incelenmiş ve bu inceleme için Şinasi'nin Şair Evlenmesi ile Haldun Taner'in Keşanlı Ali Destanı adlı eserleri örnek eser olarak ele alınmıştır. Bu eserlerin tercih sebepleri olarak gelenekten beslenmeleri gösterilebilir.

Bununla beraber çeviri faaliyetlerinin devletin desteğiyle beraber kurumsal bir kimlik kazandığı görülmektedir ve çeşitli çeviri atölyeleriyle beraber bu faaliyetlerin Türkiye'de geliştiği görülmektedir.

1.1. Tezin Konusu

Geçmişten günümüze pek çok çeviri faaliyeti gerçekleşmiştir. Bu çeviri faaliyeti başlangıçtan günümüze bir 'dışarıdan içerilik' göstermektedir. Yani çevirinin yönü, daha çok Batı'da üretilmiş bir eserin Türk kültür coğrafyasında çeviri yoluyla

var olmasıyla görülmektedir. Günümüzde çeviri faaliyetleri geçmişe nazaran devletin verdiği destekle kurumsal kimlik kazanmaya başlamıştır. Çevirinin, çeviri faaliyetinin dünden bugüne yaşadığı gelişim ve değişim çevirinin yönünde de bir değişimi beraberinde getirmiştir. Türk kültür, sanat ve edebiyatı artık başka dillerde, başka coğrafyalarda kendisine yer bulsun istenmektedir. Tam da bu süreçte çeviri faaliyetlerinde tiyatro türüne verilen önem ve tiyatro türünün çevirisinde yaşanan problemler incelenmektedir.

1.2. Tezin Amacı

Çeviri faaliyetlerinde karşılaşılan sorunların başında dilsel sorunlar gelmektedir. Ancak bu dilsel sorunlar sadece Türkçeden başka dile çeviride bir sorun olarak görülmemektedir. Başka dillerin geçişinde de aynı sorun vardır. Tam da bu noktada Türk tiyatro metinlerinin başka dillere çevirisinde dilsel sorunlardan ziyade, tanıtım ve reklam eksikliği kendisini göstermektedir. Devletin son yıllarda çeviri faaliyetine destek oluşu bu araştırmada tam da bu noktadan incelenmektedir. Sadece eserin çevrilmesi yeterli değildir. Çevrilen eserlerin niteliği ve türü de önemlidir.

Bu araştırmanın amacı devlet desteğinin Türk tiyatrosu metinlerine verdiği desteği görmek ve tiyatro metinlerinin çevirisinde rastlanan asıl problemleri görmektir.

2. TÜRK EDEBİYATINDA ÇEVİRİ

Türk edebiyatı ve çeviri kelimelerini yan yana görünce pek çok kişinin aklına Tanzimat Dönemi'yle başlayan Batılılaşma ve bu Batılılaşmayla beraber karşılaşılan, ihtiyaç duyulan Batı'nın sanatının/edebiyatının çevirisi gelir. Bu süreç Türk edebiyatında o kadar uzun yıllar kendisini gösterdi ki, çeviri; Türk edebiyatı için dışarıdan içeri olan 'ithal' bir kimlik olarak kendisini gösterdi. Türk edebiyatının başlangıcı çok daha gerilere gitse de konuyu Tanzimat'tan itibaren ele almakta yarar vardır. Zira Tanzimat'la beraber sosyal hayatta ve sanatta 'yeni' olanla tanışılmıştır. Bu tanışıklık sürecinde Türk edebiyatında olmayan roman, tiyatro, deneme gibi türlerle karşılaşmıştır. Bu türlerin Türk edebiyatında var olması için bazı adımlara ve bu adımları atacak donanımda kişilere ihtiyaç vardı; ya Batı'yla temas halinde olan bir sanat/edebiyat insanı bu teması Türk edebiyatına aktaracaktı (Şinasi'nin Şair Evlenmesi buna örnek olabilir. Şinasi'nin Tercüme Odası'nda yetişmesi bunda etkili olmuştur) ya da bir sanat/edebiyat insanı, yetkinliği dahilinde Batı'yı çeviri yoluyla Türk edebiyatına aktaracaktı (Ahmet Vefik Paşa, yaptığı çevirilerle buna örnek olabilir). Türk edebiyatı, bu iki taraflı ilerlemeye de şahit olmuştur. Özellikle Ahmet Vefik Paşa'nın izlediği yol, daha çok tercih edilen bir yol olmuştur. Bu durumun da kendi içerisinde bazı sakıncaları olmuştur. Çeviri faaliyetleri beraberinde bir taklidi getirmiştir ve pek çok edebiyat insanı Türk edebiyatının Batı'nın sanat edebiyatının taklitçisi kalmasını eleştirmiştir. Ziya Paşa bu isimlerin önde gelenlerindedir. Harâbât¹ adlı eserinde taklit yoluna gidilerek aslının unutulmamasını ve her ulusun kendine has özelliklerinin var olduğunun, yabancı kültürlerin bilinmesi gerektiğinin ancak bu kültürlerden senteze gidilerek yararlanılması gerektiğini söylemiştir. Bu taklit gelişim ve değişimin içerisinde vardır ama taklit edilenle taklit edenin yolu bir

¹ Harâbât, Ziya Paşa'nın Türk, Arap, İran ve Çağataydan seçme şiirlere yer verdiği antoloji mahiyetindeki eseridir. Eserin başında edebi görüşlerinin yer aldığı bir mukaddime bulunmaktadır ve bu bölüm Mukaddime-i Harâbât adıyla kitap olarak basılmıştır. Harâbât Mukaddimesi, 'Kitâbhâne-i Ebüzziyâ' serisi içinde 'Mukaddime-i Harâbât' adıyla ayrı bir eser olarak basılmıştır. (Cemal Kurnas, TDV İslam Ansiklopedisi Harâbât maddesi, cilt; 16, s. 68)

süre sonra ayrılmalıdır. Aşıklık geleneği² bu duruma bir örnek olabilir. Bu gelenekte usta bir aşığın yanında yetişen çırak, aşıklık mertebesine ulaştığını verirken önce ustasına hürmeti gösteren ustasına ait bir icrada bulunur, daha sonra kendine has olanı icra eder. İşte bu özgünlük önemlidir, kimlik verir. Türk edebiyatının çeviriyle arasındaki bağdan da beklenen tam olarak da buydu aslında.

Servet-i Fünun dönemi edebiyatçıları çok kısa sürede Batı'daki pek çok gelişmeyi yaşamışlardır. Bu da tercih edilen bir yol değildir, zira romantizm akımı 18. yüzyılın sonuyla 19. yüzyılın başını kapsayan uzun bir süre etkisini göstermişken bu geçiş Türk edebiyatında çok hızlı olmuştur ve bu da üretilen eserlerde bir üstünkörülük yaratmış, pek çok ayrıntının eserlerde görülememesine sebep olmuştur. Dolayısıyla Türk edebiyatının problemi bu ayrıntıları gözden kaçırmak olarak görülmüştür. Aslında bu ayrıntılara ulaşabilme sanatçıda gizlidir, mesela aşıklığa geçiş süreci bir kimlik oluşturma sürecidir veya daha da gerilere gidilecek olursa, Dede Korkut Hikayelerinde³ kahramanın toplum tarafından bilinebilmesi için, ad alabilmesi için, baş kesip kan dökmesi ve cömertlikte bulunması gerekirdi, bunları gerçekleştirdikten sonra toplumda bir yer edinirdi, kişi. Sanatçı, bu yer edinme ve kimlik oluşturma süreçlerini, kendi kültür mirasındaki ayrıntıları, kültürel kodları yakalayarak verebilir. Teknik olarak taklit edilene bir süre sonra kendi kimliğini koyabilen şahsiyetler bu anlamda başarılı olmuşlardır. Mesela Nazım Hikmet Rusçaya çok da hakim olmadığı dönemlerde Mayakovski şiirlerini ses ve biçim yönünden taklit etmeye çalışmıştır. Bu sürecin neticesini UNESCO'nun 2002 yılını tüm dünyada Nazım Hikmet Yılı⁴ olarak tavsiye kararı alması en güzel şekilde özetler. Nazım Hikmet ideolojik olarak da kendisini yakın gördüğü Mayakovski'nin dışında başka bir şahsiyete, Nazım kimliğine, ancak onun dışında başka tercihlerde bulunmasıyla ulaşabilmiştir.

² T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü'nün, aregem.kulturturizm.gov.tr adlı sitesinde Aşık Edebiyatındaki Belli Başlı Olgular başlığında konuyla ilgili detaylı bilgi bulunmaktadır.

³ Muharrem Ergin'in yazmış olduğu Dede Korkut Kitabı bu anlamda önde gelen kaynaklardandır. Kitapta yer alan 12 hikaye içerisinde Türklerin çeşitli geleneklerine rastlanmaktadır. Ad alma da bunlardan biridir.

⁴ UNESCO, Nazım Hikmet'in doğumunun 100. yılı olan 2002 yılını Dünya Nazım Hikmet Yılı olarak ilan etmiştir.

Sanatın/edebiyatın özü önemlidir. Bu öz aktarımı süreciyle ilgili küçük bir örnek; Orhan Veli Kanık, Melih Cevdet Anday ve Oktay Rifat Horozcu'nun bir araya gelerek oluşturduğu 'Garip' akımı pek çok eleştirmen tarafından yerden yere vurulmuştur. Getirilen eleştirilerin önde gelenlerinden biri, bu arkadaşların sanatı sokağa düşürdüğü ve her önüne gelenin şiir yazabileceğini düşündürmesidir. Bu eleştirileri verenlerin önde gelenlerinden biri de Mehmet Kaplan'dır. Mehmet Kaplan; bu durumu şöyle özetlemektedir:

“Hiç unutmam, bir gün Babiali yokuşundan aşağıya doğru inerken, elinde eskimiş çantası, ayağında patlamış ayakkabıları, buruşmuş yüzü, zavallı paltosu ile ara sokaklara dalan küçük bir memur gördüm. Birdenbire ‘‘Kitabe-i Seng-i Mezar’’ şiirini hatırladım. Kendi kendime ‘‘şairin bahsettiği Süleyman Efendi böyle birisi olmalı’’ dedim. Ve ona karşı içimde bir merhamet ve şaire karşı bir sevgi hissettim. Daha önce başkalarıyla beraber benim de alay ettiğim şiir, hayatta o zamana kadar benzerlerini çok gördüğüm, fakat kendilerine karşı alâka duymadığım insanların çehrelerine âdeta bir ışık tutmuş, onların boş ve manasız varlıklarını bir muamma haline getirmişti.

İyi yazılmış gerçekçi bir roman da aynı tesiri yapabilirdi... şair, romancının sayfalarca anlatmağa çalıştığı hayat tecrübesini veya tipi bir mısradaki taksif ediyordu:

Yazık oldu Süleyman Efendi'ye’’ (KAPLAN, 2005; s. 118, 119).

Orhan Veli ve arkadaşları öz şiirin peşinde koşmuşlardır. Sanat/edebiyatta öz olanın peşinde koşmak, insana ait olanın öznesini insan yaparak sunmak, her coğrafyada kendi kimliğiyle vuku bulur. Burada evrenselliğe karşı söylenmiş bir söz yok zira o başka bir konudur. Ama çeviri işi aynı zamanda bir ihtiyaç meselesidir. Türk edebiyatının, özellikle Tanzimat'tan Cumhuriyet'e, Cumhuriyet'ten günümüze bu ihtiyaç meselesini nasıl yaşadığı, bu bölümde ele alınacaktır.

2.1. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Çeviri

Tanzimat Dönemi, 1839'da Gülhane bahçesinde Tanzimat Fermanı olarak bilinen Gülhane Hattı Hümayununun okunmasıyla başlayan, yenileşmenin ve modernleşmenin sosyal hayatta, sanatta ve edebiyatta kendini gösterdiği dönemdir. Bu dönem edebiyatının başlangıcı ancak 20 yıl sonrayı bulmuştur.⁵ Şinasi'nin⁶ faaliyetleri bu anlamda önemlidir. Türk edebiyatında ilkler⁷ denince ilk akla gelen kişi Şinasi'dir ve Şinasi'nin 1859'da yazmış olduğu eseri Tercüme-i Manzume'si ilk şiir çevirisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Tercüme-i Manzume; yazarın şiir alanındaki ilk eseridir. Eser, Şinasi'nin Fransız şiirinden yaptığı çevirilerin yer aldığı bir kitaptır; La Fontaine, Racine ve Fenelon'dan parçaları Türkçeye çevirerek bu eserde toplamıştır; yazarın bu eseri ortaya koymadaki amacı Klasik Fransız şiirini tanıtmaktır.

Şiir türünün dışında, romanda Yusuf Kamil Paşa'nın Fenelon'dan yaptığı çeviri Türk edebiyatının ilk çeviri romanı olarak görülür. Fenelon'un Telemaque adlı Fransızca yazılan eserini Arapça tercümesinden Tercüme-i Telemak olarak 1862 yılında çevirmiştir.

Tiyatro türünde ise ilk çevirilerle Ahmet Vefik Paşa'nın Fransız tiyatro yazarı Moliere'den yaptığı çevirilerle karşılaşmaktadır. Üç türle ilgili çevirilerin yönünün Fransa olması dönemin eğilimini ve yönelişini göstermesi bakımından önemlidir. Bu yönelişin dışında, bu yönelişe öncülük eden kişilerin eğitim ve gelişmişliklerine bakılacak olursa üçünün bulunduğu geçmiş dönem faaliyetlerinden olan ve çeviri için önemli bir merkez olan Tercüme Odası'na bakmak gerekir. Bunun dışında Encümen-i Daniş'in de çeviri faaliyetlerine katkısı olmuştur.

⁵ Şinasi, 1859'da Şair Evlenmesini yazmış ve bu eser Tanzimat'ın ilanından sonra basılan ilk eser olarak görülmüştür. Enginün, Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları I adlı eserinde, Şair Evlenmesi'nin 1860'ta Tercüman-ı Ahval'de tercüme edildikten sonra kitaplaştığını söylemiştir.

⁶ Şinasi'yle ilgili daha geniş bilgiye ulaşabilmek için bk. Ömer Faruk Akün, "Şinasi", İslâm Ansiklopedisi, MEB Yay. İstanbul 1993.

⁷ Türk edebiyatındaki ilklerle ilgili detaylı bilgi için bk. İnci Enginün'ün Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923), Dergâh Yayınları, 2013.

2.1.1. Tercüme Odası

Tercümanlığın ne zaman doğduğu üzerine basit bir akıl yürütmede bulunulabilir; kültürler arası paylaşımlar, toplumlar arası siyasi, ekonomik antlaşmalar tercüme ve bu işi yapacak kişilere ihtiyacı doğurmuştur. Ancak tercümanlığın ne zaman kurulduğu tam olarak bilinmemektedir. Tercümanlar diplomatik münasebetlerde önemli rol oynamaktadır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu itibarıyla Avrupa'yla yakın ilişkileri olmuştur ve bu süreç tercüme ve tercüman ihtiyacını doğurmuştur, ancak bu süreçteki tercümanlıkla ilgili bilgiler sınırlıdır. Osmanlı'da tercümanı içerden yetiştirmekten ziyade devşirme bir yol izleniyordu. Devletin sınırlarının gelişmesiyle beraber çeşitli milletlerden tercümanlar devlet içinde görev buluyordu. Bunların dışında Arap tercümanlarla da karşılaşılıyordu. Bu tercümanlar işin sadece diplomatik tarafıyla sınırlı kalmıyor, sanat/edebiyata dair, tarihe dair çeviriler de yapıyorlardı.

Gelişen ve değişen siyasi ve ekonomik düzen Osmanlı içerisinde etkin olup tercümanlığı elinde bulunduran Yahudilerin bu etkisini kaybetmesine ve Ortodoks-Rumların etkiyi ve tercümanlığı ele geçirmelerine neden olmuştur. Carter V. Findley; tercümanlığın Rumlara geçişini, Rum "tüccar aristokrasisi"nin doğuşuna bağlamaktadır⁸. İstanbul'un Fener semtindeki bu aristokratlar bu zenginliklerini Rum kültürünü yükseltmek ve hem Ortodoks cemaatinde hem de Osmanlı'da güç elde etmek için kullanmışlar ve bu konuda başarılı da olmuşlardır. Bu süreçlerden sonra tercümanlık Fenerli Rumlara⁹ geçmiştir. Ekonomik anlamda rahat olan Rumların çocukları yurtdışında okuyor, buralarda aldıkları yabancı dil eğitimiyle Osmanlı'da tercüme ve diplomasi işlerini yürüten memurlar olarak görevler alıyorlardı. Divan Tercümanlığını yapan bu Fenerli Rumlarının görevi 18. yy'ye doğru daha da önem kazanmış ve devlet sırlarına sahip kişiler haline gelmeye başlamışlardır. Osmanlı'nın

⁸ Tüccar aristokrasisi tabiri; Carter V. Findley'in, Osmanlı İmparatorluğunda Bürokratik Reform, Babiâli (syf.79). adlı eserinde karşımıza çıkmaktadır.

⁹ Fenerli Rumlar; Osmanlı zamanında İstanbul'un Fener semtinde yaşayan Rumlara verilen addır. Konuyla ilgili daha geniş bilgiye Sezai Balcı'nın yazdığı, Babiâli Tercüme Odası, Libra Yayınevi, 2013 adlı kitaptan ulaşılabilir.

zayıflamaya başladığı dönemlerdeyse devletin sırrına sahip olan bu tercümanlarda casusluk kendisini göstermiş ve bu yüzden bazı Rum tercümanlar idam edilmiştir. "Divan Tercümanlarının ve 'Fenerli Takımı'nın bu ihanet ve 'eracifleri' hakkında devlet önlem almaya çalışmış, ilgilileri görevlerinden almış ve idam etme yoluna gitmiştir" (SOYSAL, 1999 s.154).

1821'de gerçekleşen Yunan İsyanı'nı bazı Fenerlilerin desteklemesiyle Divan-ı Hümayun Tercümanlığı hizmetinde önemli değişiklikler olmuştur. İsyan devam ederken Divan-ı Hümayun tercümanlarından biri olan Kostaki (Konstantin Mourouzi)'nin isyancılarla işbirliği yaptığı anlaşılmış ve 1821'de idam edilmiştir¹⁰. Bunun üzerine Rum tercümanlarına devletin güveni kalmamış ve tercümanlık görevini Rumlardan almışlardır. Ancak Kostaki'nin idamından sonra Fenerlilerden olmamak koşuluyla tercüman aransa da bulunamamıştır. Esasında bu konuda Osmanlı'nın düştüğü güvensizlik durumuna bir de şöyle bakmakta yarar var; Osmanlı güvensizlik hissettiği için tercüman arayışına girmiş ve bu arayış netice itibariyle bir okullaşma sürecine itmiştir Osmanlı'yı. Tercüman yetiştirme ihtiyacı kendisini göstermiştir. Bazı Avrupa devletleri hatta bazı Asya devletleri bu güvensizliği daha önceden yaşamışlar ya da hissetmişler ve Dil Oğlanları Okulu¹¹ açmışlardır. Amaçları, gerek ticari gerek diplomatik alış verişlerde Doğu dillerini bilen, kendisinden olan, güvenebileceği tercümanlar yetiştirmektir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki bilgiler ışığında, 23 Nisan 1821'de Yahya Naci Efendi'nin devlete gerekli olan tercüman ihtiyacını karşılamak üzere ders vermeye başlamasıyla Babiâli'de Tercüme Odası kurulmuş oluyordu.¹² Tercüme Odası'nın devletin diplomatik faaliyetlerinin artmasıyla beraber çalışan sayısı da artmıştır. Oda bir süre sonra bir eğitim yuvası haline dönmüştür. Burada Fransızcanın dışında ilim, tarih gibi dersler de verilmiş hatta gelişen diplomatik faaliyetlerin de etkisiyle İngilizce de verilir hale gelmiştir. Buradan özellikle pek çok devlet adamı ve

¹⁰ Cevdet, Tarih-i Cevdet, cilt 12, s. 162.

¹¹ Frederic Hitzel; Dil Oğlanları ve Tercümanlar = Enfants de Langue et Drogmans, YKY, 1995.

¹² Tercüme Odası'nın 23 Nisan 1821'de kurulmuştur. Bu, Yahya Naci Efendi'nin BOA, Cevdet Dâhiliye, No: 3370'de bulunan 500 kuruş hakkında yazdığı dilekçesinden de anlaşılmaktadır. Burada Ramazan maaşı isteniyor ve bunun 4 Haziran 1821'de önceki aya ait olan kaydı çıkarılıyor.

sanat/edebiyat insanı yetişmiştir. Burası devlette ve sanat/edebiyatta iyi işler yapıp iyi yerlere gelmek isteyenlerin geçmesi gereken bir kapıydı. Tanzimat Dönemi'nde etkisi büyük olan pek çok şahsiyet (Ahmet Vefik Paşa, Namık Kemal, Şinasi gibi) burada yetişmiştir. Buranın kazandırdığı Fransızca bilgisi, Fransız sanat/edebiyatına ilgiyi beraberinde getirmiş, bu etki Türk edebiyatında kendisini göstermiştir.

2.1.2. Encümen-i Daniş

‘‘Encümen-i Daniş 15 Nisan 1851’de resmen kurulmuş olan ilk Türk Akademisidir. Kuruluş gayesi eğitim ve kültür alanında gerekli çalışmaları yapmak, Batı’daki ilmi çalışmaları ve yenilikleri takip etmek, Türk dilinde ilim ve fenlere dair gerekli kitapları hazırlamak veya tercüme etmek, ilmin memlekete yayılması, vatandaşların bundan istifadesiyle umumi seviyeyi yükseltmek olarak tespit edilmişti’’ (Rehber Ansiklopedisi,1984).

Encümen-i Daniş özellikle üniversite için kitap hazırlaması ve bu anlamda yaptığı çalışmalarla önemli bir görevi üstlenmiş ancak çok uzun ömürlü olamamıştır. Bunun doğrudan bir sebebini kaynaklar vermese de devletin içinde bulunduğu süreç buda şüphesiz birinci dereceden etkili olan faktörlerdendir. Tüm bu çeviri faaliyetleri ve okullaşma süreçleri içerisinde yetişen sanat/edebiyat insanlarının kazanımları Türk kültür hayatına pozitif manada etki etmiştir. Bu süreç içerisinde sanat, felsefe, tarih alanlarında pek çok çeviriyle karşılaşmaktadır.

2.1.3. Tanzimat Dönemi Çeviri ve İlk Eserler

Tanzimat Dönemi sanat/edebiyat yönünden gerisinde kaldığı düşünülen Batı’nın sanat/edebiyatına yetişme durumu kendisini çeviri faaliyetleriyle göstermiştir. Bunda Tanzimat Fermanı’yla ilan edilen ve sanat/edebiyatta olduğu kadar sosyal, siyasal hayatta da kendisini gösteren ‘‘Batılılaşma’’ önemli rol sahibidir. Bu çeviri faaliyetleriyle beraber Batı’yı bir tanıma ve öğrenme süreciyle karşılaşmaktadır. Bu tanıma ve öğrenmede Türk sanat/edebiyatında eksik olduğu

düşünülen biçimin ya da biçimlerin aranması önemli bir noktadır.¹³ Bu süreç sanat/edebiyatta ilkleri beraberinde getirmiştir, öncelikle çeviriyle yaşanan ilklerden daha sonraysa çeviri olmayan ilklerden de az da olsa bahsetmek de yarar vardır.

Batı'nın sanatına ve felsefesine çeviri yolunu seçerek yönelenlerin başında Münif Paşa gelir. Münif Paşa 1859'da Muhâverât-ı Hikemiyye¹⁴ başlığı altında Voltaire, Fénelon ve Fontenelle'den çeviriler yapıyordu. Aynı yıl içerisinde Şinasi'nin yazmış olduğu, ilk şiir çevirisi Tercüme-i Manzume'yle karşılaşmaktadır. Eser, Şinasi'nin Fransız şiirinden yaptığı çevirilerin yer aldığı bir kitaptır; La Fontaine, Racine ve Fenelon'dan parçaları Türkçeye çevirerek bu eserde toplamıştır; yazarın bu eseri ortaya koymadaki amacı Klasik Fransız şiirini tanıtmaktır. Yusuf Kamil Paşa'nın Fenelon'dan yaptığı Tercüme-i Telemak ise ilk çeviri romandır. Tiyatro alanında da Ahmet Vefik Paşa ismi karşılaşıyor, onun Moliere'den yaptığı çeviriler ve adapteler hem ilkler arasına girmiştir, hem de devri için önemli bir yere sahip olmuştur.¹⁵

Tanzimat Dönemiyle beraber girilen yeni edebiyat yolunda bu çeviriler dışında; ilk yerli tiyatro eseri olarak Şinasi'nin Şair evlenmesi görülüyor(1859)¹⁶. İlk yerli roman, Şemsettin Sami'nin Taaşuk-ı Talat ve Fitnat'ı(1872 ve 1873'te Hadika'da tefrika edilmeye başlamış, 1875'te kitap olarak ilk basımı yapılmıştır). Batı tekniğine uygun kusursuz ilk roman ise Halit Ziya Uşaklıgil'in Aşk-ı Memnu'sudur(Realist-natüralist bir romandır. İlk olarak 1899-1900 yıllarında Servet-i Fünûn dergisinde tefrika edildikten sonra 1900'de kitap olarak yayımlanmıştır). Nabizâde Nazım'ın Zehra adlı eseri 1894'te Servet-i Fünûn dergisinde tefrika edilmiş ilk psikolojik romandır. Bazı kesimler bu eserin ilk psikolojik roman denemesi olduğunu kabul edip Mehmet Rauf'un Eylül'ünü ilk psikolojik roman olarak kabul ederler. Eser 1900 yılında Servet-i Fünûn dergisinde yayımlanmaya başlamış, 1901 yılındaysa kitap olarak basılmıştır. İlk realist roman, Recaiâde Mahmut Ekrem'in

¹³ Biçimsel olarak yeni türlerin Türk şiirinde görüldüğü bu dönemde özellikle şiir türünde Batıdan gelen türler başlığıyla 'sone, terza rima, triyole' gibi türlerle karşılaşmakta. Bu biçimsel yenilik şiirde olduğu gibi sanat/edebiyatın diğer türlerinde de kendisini göstermektedir. (ENGİNÜN, a.g.e. 2013)

¹⁴ Detaylı bilgi için bk. Ali Budak, Muhâverât-ı Hikemiyye, Bilge Kültür Sanat, 2010.

¹⁵ Detaylı bilgi için bk. Gonca Gökalp Alpaslan- Tercüme-i Telemak, Yusuf Kamil Paşa, Öncü Kitap, 2007.

¹⁶ Bu ve benzeri, Türk edebiyatında ilklerle ilgili olarak bk. Enginün a.g.e. 2013.

Araba Sevdası olarak geçmektedir, eser 1889'da yayımlanmış, eser ilk resimli romanımız olma özelliğini de taşır. Eserin resimlerinin büyük bir kısmı dönemin önemli ressamlarından olan Halil Paşa'ya aittir. İlk köy romanı Nabizâde Nazım'ın Karabibik adlı eseri olarak geçmektedir(1890). İlk tarihi roman, Cezmi(1880), ilk edebi roman, İntibah(1876); eserler Namık Kemal'e aittir.bu eserler dışında Namık Kemal'in Vatan Yahut Silistre'si sahnelenişi sonrası yarattığı etkiyle karşımıza çıkmaktadır. Eser 1 Nisan 1873 tarihinde Gedikpaşa Tiyatrosu'da Güllü Agop tarafından sahneye taşınmıştır. İlk pastoral şiir, Abdülhak Hamit Tarhan'ın Sahra'sıdır(1878).

Türk edebiyatının ihtiyaçlarının bu anlamda Batı'dan farklılaşması eserlerin niteliği bakımından bir fark yarattı. Zira bahsedilen akımlar Türk edebiyatında o kadar kısa sürelerde ve o kadar karışık yaşandı ki bu durum nitelik bakımından sıkıntılara sebep oldu. Mesela Türk edebiyatının ilk realist romanı olarak geçen, Araba Sevdası'nı yazan Recaizâde Mahmut Ekrem, romantizmin temsilcisidir ve realizim alanında yazdığı ilk eseri de budur. Batı'da klasisizmden romantizme geçiş süreci yılları almıştır ancak Türk edebiyatında bu durum çok hızlı gerçekleşmiştir. Bu da eserlerin alt yapısıyla ilgili bir boşluk yaratmıştır.

2.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Çeviri

Cumhuriyet 1923'te ilan edilmiştir ve 'Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'yla da bu dönemden itibaren karşılaşılmaktadır. Dönemin siyasi ortamına bakılacak olursa; Osmanlı Devleti yıkılmıştır. Yeni bir devlet kurulmuştur. Dönemin sanat/edebiyat insanları bu değişime şahit olmuş hatta bu değişim içerisinde aktif rol almış kişilerdir. Ancak bu bölümde işin bu boyutuyla değil, yeni kurulan devletin dille, çeviriyle ve bunların kültür hayatına yansısıyla ilgili attığı adımlarla ilgilenilecektir. Devletin gösterdiği bu ilgi cumhuriyetin ilanından hemen sonra karşılaşılan dil

meselesini gündeme getiriyor. 1926'da I. Türkoloji Kongresi Bakü'de¹⁷ toplanmış ve burada harfler meselesi görülmüş ve gelen önerilerden olan Arap harflerinin ıslahı mevzusu kabul görmemiştir. Türkler için en uygun alfabenin Latin alfabesi olduğu üzerinde karar kılınmıştır. Bunun sebeplerinden birisi bu alfabenin Türk toplulukları arasında birlik sağlayacağıdır. Bunun dışında Batı medeniyetiyle olan ilişkilerin bu alfabe sayesinde daha da kolay sağlanabileceğidir. Bu kongrede alınan kararlar Türkiye'de yankı uyandırmış ve 01 Kasım 1928'de "Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun"¹⁸ yürürlüğe girmiştir. Bu yeni harf sistemine geçiş sürecinin sanat/edebiyata etkisi de büyük olmuştur. Bir süre yeni harflere alışmakla geçilmiştir. Bu süreçler Türk sanat/edebiyat insanlarının kendi kendilerini çevirmeye ihtiyaç duyduğu süreçler olarak da görülüyor ve pek çok kalem sahibi daha önceden yazmış olduğu eserleri yeni harflerle tekrar kaleme alıyordu.¹⁹ Devlet bu dönem içerisinde dil üzerine bilimsel çalışmaların yapılmasını da teşvik etmiştir. Türk Dil Kurumu bu anlamda düzenli çalışma için öncü olmuştur. 1932'de önce Türk Tetkik Cemiyeti kurulmuş, daha sonra 1934'te adı Türk Dil Kurumu olarak değiştirilmiştir. Cahit Külebi, kurumun görevlerini şöyle anlatmıştır:

Kurumun görevleri arasında yazılı ve sözlü kaynaklardan Türk diliyle ilgili taramalar yapmak, Türk dilinin özleşmesine yarayacak sözcükler üretmek, Türk dilbilgisi üzerinde incelemelerde bulunmak, anadil bilincini gerçekleştirmek, kurumca hazırlanan ya da yabancı dillerden çevrilen yapıtları yayımlamak olmuştur. (Külebi, 1983:2583-2587).

¹⁷ Konuyla ilgili detaylı bilgi Ömer Faruk Demirel'in yazdığı I. Türkoloji Kongresi ve Theodor Menzel adlı yazında yer almaktadır. Bu eser de Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları: 726 tarafından 1926 Bakü Türkoloji Kongresi'nin 70. Yıl Dönümü (29-30 Kasım 1996), Ankara, 1999, adlı basımında yer almaktadır.

¹⁸ Türk alfabesi, Latin harfleri esas alınarak 1.XI.1928 gün ve 1353 sayılı "Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun" ile kabul edilmiştir. Bu Kanun'a göre Türk alfabesinde 29 harf bulunmaktadır. (tdk.gov.tr)

¹⁹ Halit Ziya Uşaklıgil bu yazarlardan biridir. Uşaklıgil dil inkılabına gönülden inananlardandır ve I. Türk Dili Kurultayı'na (26 Eylül 1932) sunduğu, Türkçe'nin geçirdiği evreleri ve dil sevgisini sanatkârane bir üslupla dile getirdiği çok ses getiren tebliğinden sonra, Hepsinden Acı (1934) ve Aşka Dair'i (1935), Mai ve Siyah (1938) ile Aşk-ı Memnû'yu (1939) sadeleştirerek yayımladı. (Zeynep Kerman; Uşaklıgil, Halit Ziya, Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt 42, Yıl 2012)

Cumhuriyet Dönemi'nde çeviri faaliyetlerine bir devlet desteği görülmekte ve Tercüme Bürosu ve Tercüme Dergisi faaliyetleri kendisini göstermektedir.

2.2.1. Tercüme Bürosu ve Tercüme Dergisi

Çevirinin tekrar bir devlet faaliyetine dönüşmesinde şüphesiz, 1938'de Celal Bayar tarafından Maarif Vekilliği'ne atanan Hasan Âli Yücel'in²⁰ katkıları büyük olmuştur. Hasan Âli Yücel öncelikle 1 ve 2 Mayıs 1939 tarihinde toplanan Birinci Türk Neşriyat Kongresi'ni açar.²¹ Bu Kongre'de amaç, sistemli ve yıllara ayrılmış bir yayın faaliyetidir. Bu Kongre'de çeşitli eserlerin tercüme yoluyla Türk diline kazandırılması kararı alınmıştır. Bu tercüme kısmıyla ilgili Birinci Türk Neşriyat Kongresi'nde alınan en önemli kararlardan biri de Tercüme Encümeninin raporları doğrultusunda bir 'Tercüme Heyeti'nin kurulması olmuştur. 1940 yılında 14 üyeden oluşan 'Tercüme Heyeti' 4 kez bir araya gelerek çevrilecek eserlerin bir listesini oluşturmuşlardır. Heyet bu toplantıların neticesinde düzenli bir 'Tercüme Bürosu'²² kurulmasına da karar vermiştir.

Tercüme Bürosu'nun attığı adımlar Türk kültürü sanatı ve edebiyatı için önem arz etmektedir. Bu adımlardan birisi 'Tercüme' dergisinin çıkarılması, diğeryise 'Dünya Edebiyatından Tercümelere' dizisiyle 'Dünya Klasikleri' başlığıyla bugün karşılaşılan 1.000'den fazla klasik ve çağdaş eserin çevrilerek Türk diline kazandırılmasıdır.

'Dünya Edebiyatından Tercümelere' dizisinde 1.000'den fazla klasik ve çağdaş Alman, Amerika, Avusturya, Babil, Çin, Danimarka, Eski Türkçe, Fransız, Hint, İngiliz, İran, İskandinav, İspanyol, İtalyan, Latin Amerika, Macar, Polonya, Rus, Şark İslam, Yunan yapıtı Türkçeye kazandırılmış ve tarihimizin en başarılı, en zengin, en anlamlı, en değerli çeviri atılımı gerçekleştirilmiştir. (Yağcı, 1999)

²⁰ Hasan Âli Yücel'in hayatı için; Mustafa Çıkar'ın Hasan Âli Yücel ve Türk Kültür Reformu adlı eserine bakınız.

²¹ Birinci Türk Neşriyat Kongresi'yle ilgili gerekli bilgiler Milli Eğitim Bakanlığı'nın sitesinde yer almaktadır. (www.meb.gov.tr)

²² Öner Yağcı, Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Çevirileri Seçkisi adlı eserinde konuyla ilgili detaylı bilgi vermektedir.

Tercüme Bürosu'nda 'Okul Klasikleri' ve 'Maarif Vekaleti Devlet Konservatuarı Yayınları' başlıkları altında da çeviriler yapılmıştır. Bu çeviriler içerisinde tiyatro adına da azımsanmayacak ölçüde çeviri yapılmıştır.

Tercümenin nitelikli bir şekilde yapılabilmesi için, tercüme yapacak kişi veya kişilerin tercüme yaptıkları ve tercüme yapacakları dile hakim olmaları gerekmektedir. Klasikleri asıllarından çevirmek, bu manada asıl istenilen olsa da, klasiklerin asıl dillerine hakim kişi veya kişilerin yokluğu bu duruma bir engel teşkil etmiştir. Zira çeviri sadece dile hakim olmakla da olmuyor, bu eserlerin yarattığı hava, kültür ve gelenek de çeviri için hakim olunması gereken konulardır. Bu eksiklik klasiklerin çevirisinde tercihin, devrin yaşayan dillerine çevrilmiş ve kabul görmüşler arasından yapılmasına karar verilmesine sebep olmuştur.

Tercüme Bürosu 1967 yılında kapanmıştır. 1940'tan 1967'ye kadar geçen bu süreç içerisinde çeviri faaliyetleri değişen siyasi ve ekonomik olaylardan da etkilenmiştir. 1946'ya kadarki süreç, çevirinin en yoğun şekilde icra edildiği dönem olarak görülür. 1946'dan sonra Hasan Âli Yücel'in Maarif Vekilliğinin sona ermesiyle bu yoğun süreç biraz daha yavaşlamıştır ancak çeviri işlemleri buna rağmen devam etmiştir ve bu işlem 1967'ye kadar devam etmiştir. Bu süreç içerisinde 1000 den fazla çeviri faaliyeti gerçekleştirilmiştir.

Tercüme Bürosu'nun çeviri için attığı adımlardan bir diğeri olarak 'Tercüme Dergisi' faaliyetiyle karşılaşılıyor. Dergi 19 Mayıs 1940'ta yayın hayatına başlayarak Türk kültür, sanat ve edebiyat hayatındaki önemli bir boşluğu doldurmaya çalışıyor. Bu çaba bazen kesintilere uğrasa da derginin 87. sayısı yayımlandıktan sonra 1966 yılında, yayın hayatı son buluyor. Tercüme Dergisi, Tercüme Bürosu'nun resmi yayın organı olarak görünmektedir. Nurullah Ataç bu derginin kuruluş amacıyla ilgili şöyle demektedir:

“Başlıca gayemiz Türk okurlarına, başka dillerde yazan muharrirlerin, bilhassa Avrupa'nın irfanları her tarafa yayılmış muharrirlerinin en iyilerini tanıtmaktı... Şunu da söyleyelim: Biz bu mecmuada hiçbir metni, asıl yazıldığı dilin hususiyetlerini göstermek arzusu ile, yani bir dil bilgisi çalışması diye tercüme heves etmedik. Maksadımız falan veya filan dilin hususiyetleri üzerinde durmak değildi. En çok kendi dilimizin hususiyetlerini düşündük; bir metnin aslını aksettirmekten ziyade onun

Türkçesini vermek istedik.” (Nurullah ATAÇ, ‘İkinci Yıla Girerken’ Tercüme, Sayı 7, 19 Mayıs 1941, cilt II, s. 1-2.)

Bu dergi, içerisinde yapılan tercümelerin Türk diline uygunluğu, orijinal metindeki duygu ve düşüncelerin aktarımı esnasındaki kelime tercihleri ve bu tercihlerin değerlendirildiği yazıların yer aldığı bir dergidir. Bunun yanında tercüme işleminin nasıl yapılması gerektiğiyle ilgili çeşitli önerilerin de yer aldığı bir dergi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni tercümanlara yol gösterecek yorumlamalar ve tartışmalar da dergide yer almıştır.

3. TÜRK TİYATRO METİNLERİNİN ÇEVİRİ PROBLEMLERİ

Türk tiyatrosu, Tanzimat'la beraber her şeyin sıfırdan başladığı bir dönemi yaşamıştır. Oyuncusundan yönetmenine, yönetmeninden oyun yazarına, oyun yazarından seyircisine herkesin yeni olanla tanıştığı bir döneme girilmiştir. Tanzimat'la beraber yeni olan tiyatronun örnekleri verilmeye çalışılmıştır. Ancak bu süreçte özellikle ilk tiyatro gösterimlerinin yapıldığı Beyoğlu civarında seyirciler arası kavgalar, oyunlarda geçen bazı söylemlere gericilerin tepkileri, polisin olaylara karışması, bulunulan çevrede kumardan çıkanların seyircilere saldırması gibi olaylar yaşanmıştır. Bu gibi olaylar tiyatronun ilk yıllarında bir güvenlik sorununu ortaya çıkarmıştır.²³

Yaşanılan süreç içerisinde padişahların da gösteri sanatlarına ilgisi görülmektedir. Abdülmecit, 1859 yılında Dolmabahçe Sarayı'nda kalıcı bir tiyatro yaptırmıştır. Bu yapı daha sonra yanmıştır. Bir başka padişah, II. Abdülhamit, Yıldız Sarayı'nda bugüne kadar varlığını sürdüren ve restore edilen kalıcı bir tiyatro binası yaptırmıştır.²⁴ Buradan padişahların yerli veya yabancı toplulukları saraylarına çağırıp burada temsil vermelerini tercih ettikleri çıkartılabilir. Batılı anlamda ilk Türkçe tiyatro oyunu olarak bilinen İbrahim Şinasi'nin Şair Evlenmesi²⁵ adlı oyununun da saray tarafından, Abdülmecit tarafından, ısmarlandığı söylentiler arasındadır.²⁶

Devletlerin sanata/edebiyata veya tiyatroya desteğinin önemi büyüktür. Tarih seyri içerisinde bu destek salt sanat desteği olmaktan öte, çeşitli fikirleri halka daha çabuk ulaştırmak gibi bir takım amaçlar gütsede, bu destek; tiyatronun gelişim ve değişimine bir yönüyle fayda sağlamıştır. Devletin Tanzimat öncesi açtığı Tercüme

²³ Detaylı bilgi için bk. Metin AND, Başlangıçtan 1983'e Türk Tiyatrosu, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.

²⁴ Detaylı bilgi için bk. Refik Ahmet SEVENGİL, Opera San'atı ile İlk Temaslarımız, Maarif Basımevi, İstanbul, 1959.

²⁵ Detaylı bilgi için bk. Abdülhalim Aydın, Şinasi'nin Şair Evlenmesinde Fransız Etkileri, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, cilt 11, sayı 1.

²⁶ Metin And, Türk Tiyatrosunun Evreleri, Turhan Kitapevi, Ankara, 1983, s. 21.

Odası ve Encümen-i Daniş gibi tercüme faaliyetlerine önem veren yapılar, gerek yetiştirdikleri sanatçılarla gerekse çevrilen eserlerle Türk tiyatrosunun gelişimine katkı sağlamıştır. Batılı tiyatroyla beraber, Türk tiyatrosunun dönem içerisinde yeni ve Batılı bir kimlik kazanması için çeşitli adımlar atılmıştır. Şinasi Şair Evlenmesi adlı eseriyle, başlangıçta belirli bir metne dayanmayan ve doğaçlama icra edilen ‘tuluat’ geleneğinden; bir konunun giriş, gelişme ve sonuçla anlatıldığı, konunun geleneksel tiyatrodan, tekniğin batıdan olduğu yeni bir tiyatro hedefiyle yola çıkmıştır. Ancak sonraki süreçte ilerleyiş, bu istenen hedefler doğrultusunda gerçekleşmemiştir, zira Batının olduğu gibi alınması gerektiğini düşünenler, gelenekten vazgeçilmesi gerektiğini düşünenler, sanat/edebiyatta kendisini gösterdi ve eski-yeni tartışması bu süreç içerisinde hiç eksik olmadı. Şinasi’nin bu adımından sonra bir süre sessizlik oldu, daha sonra yeni yapılan binalar ve çevrilen eserlerle tiyatro adına bir hareketlilik kendisini gösterdi. Çeviri ve adapteler dönem içerisinde önemli bir yere sahiptir. Ahmet Vefik Paşa, Direktör Âli Bey, Feraizcizâde Mehmet Şâkir gibi isimlerle bu kısımda karşılaşmıştır. Fransız edebiyatının etkisi burada da kendisini göstermiş ve Moliere burada etkisi büyük bir şahsiyet olarak görülmüştür. Zira teknik kısımda yazılan ilk tiyatro eseri olarak karşılaşılan Şinasi’nin Şair Evlenmesi adlı eserinde de Moliere’nin etkisi vardır.²⁷ Çeviri eserlerle başlayan bu süreç uyarlamalarla devam etmiş, bu da özgün eserlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Özgün eserlerin ortaya çıkmasıyla da Türk tiyatrosu günümüz seviyesine ulaşabilmiştir. Bu özgün eserlerin ortaya çıkışı tek başına yeterli değildir. Tiyatro evrensel bir sanattır. Türk tiyatrosu bu evrenselliği daha çok ‘ithal’ eden tarafla yaşamıştır. Türk tiyatrosunun önemli yazarları ve eserleri vardır. Peki bu eserler, bu yazarlar, bu evrenselliğin neresindedir?

Türk tiyatrosu metinsel anlamda dünyaya sesini yeni yeni duyurur hale gelmiştir. Devletin çeviriye desteği son yıllarda eskiye nazaran ‘kültür tanıtımı’ başlığıyla ele alınmış ve çeviride ele alınan eserler içerisinde tiyatro türü de kendisine yer bulmuştur. Ancak devletin çeviriye destek vermesi demek çeviri probleminin ortadan kalkması demek değildir, zira çeviri sürecinde bazı sorunlarla karşılaşmıştır.

²⁷ Aydın, a.g.y. cilt 11, sayı 1.

Bu sorunlara karşı çözüm üretebilme ve bu çözümleri uygulayabilme de Türk tiyatrosunun başka dillere çevirideki yerini göstermesi bakımından önemlidir.

3.1. Dilsel Sorunlar

Çeviri, sanıldığı gibi basit bir transfer işi değildir. İçerisinde kültürler arası bir bilgi alışverişi olduğundan çok daha karmaşık ve ince elenip sık dokunması gereken bir iştir. Bugün dünya üzerinde tahminen 6000 dil vardır, Birleşmiş Milletlere göre bu sayı 8000 civarındadır. Bu dillerin yapıları incelendiğinde hiçbiri birbiriyle birebir çakışmaz. Bu sebeple bir dilden diğer dile geçişlerde, yapılan çevirilerde bazı kayıpların yaşanması kaçınılmazdır. Bu kayıpları çevirmenlerin nasıl kurtardıkları önem kazanmaktadır. Dolayısıyla kayıpsız bir çeviriden söz etmek mümkün değildir.

“Diller arasında ses yapılarının çakışması, parçalar üstü ses bilimsel uyuşmalarını da birlikte getirir. Her dilin kendine özgü bir vurgu ve ritim değeri vardır. Türkçe hece zamanlı bir dildir, İngilizce ise vurgu zamanlı bir dildir, bu yüzden sesler her iki dilde ayrı değerlerle duyulur. Bu olgu özellikle tiyatro çevirilerinde ortaya çıkar. Ama böyle bir engelleme, usta bir çevirmenin elinde pek etkili olmayabilir. "Bizim dilin bir ses romantizmi var-sesli harflerin a'ların, o'ların, u'ların bir seremonisi var ki bunları İngilizce gibi takır-tukur gerçekten takır-tukur bir dile aktarmak son derece zordur. Çünkü aynı ses değerleri yok İngilizcede. İnsan bunu zorlayarak yapabilir ama yapay olur, seyircinin kulağını çok tedirgin eder... Güngör Dilmen'in Ben Anadolu yapıtının çevirisi iyi bir çeviri. Güngör Dilmen, Yıldız Kenter'in yurt dışında oynaması için bu piyesi yazmış, piyesi İngilizce düşünmüştür", İngilizcenin ritimlerini düşünerek yazmıştır... Her satırını İngilizce için hazırlamıştır adeta. Güngör Dilmen, eserin çoğunu çeviri için düşünmüştür, çeviri için yazmıştır" (Karantay, 1989: s.18-20).

Diller arası geçişlerde dillerin söz dağarcıkları da bu geçişte önemli bir yere sahiptir. Zira teknik olarak bakıldığında Türkçenin söz dağarcığı İngilizceye oranla daha düşüktür. Dolayısıyla Türkçeden İngilizceye çeviri, İngilizceden Türkçeye yapılan çeviriye göre daha kolay durmaktadır. İngilizcede her eylemin bir sözcük karşılığı varken Türkçede bu durum böyle değildir. İngilizcedeki 3-4 kelimeyi Türkçede tek bir sözcüğe sıkıştırmak ya da sıkıştırmaya çalışmak Türkçedeki kıtlığı

gözler önüne sermektedir. Ancak bir de bunun tam tersi durumlar vardır, Türk kültür yaşantısı içinde kendisine yer bulmuş bir sözcüğün başka dillere aktarımı için bazen 4-5 hatta 6 kelime de yeterli olmayabiliyor. Zira kaynak dille amaç dilin söz varlıkları birbirine uymayabilir. Mesela Arapçada *deve* üzerine yüzden fazla kelime vardır, keza Eskimo dilinde de *kar* üzerine çok fazla kelime vardır.²⁸ Dolayısıyla bu iki dil arası geçişlerde çevirmen söz varlığı açısından bir engelle karşılaşabilir. Şinasi'nin Şair Evlenmesi oyununda kullanılan kalıp ifadelerden 'yüz görümlüğü'nün Almancaya çevirisi bu duruma örnektir;

Yüz görümlüğü kalıp ifadesinin Almancada birebir karşılığı yoktur. Çünkü Almanya'da böyle bir kültür yoktur. Ancak bu kalıp ifadenin anlamsal karşılığı şu şekilde verilebilir; 'gelinin yüzünü görebilmek için ödenen bedel ya da gelinle evlenmek için ödenen bedel' tanımları üzerinden yapılan çeviri de Almancada sırasıyla şu şekildedir:

“Preis für das Sehen das Gesicht der Braut”

veyahut;

“ Der gezahlte Preis um die Braut zu heiraten”

şeklindedir²⁹.

Bir başka örnekteyse görücü usulü evlenmenin sakıncalarının anlatıldığı Şair Evlenmesi'nde konunun merkezinde yer alan görmeden evlenmenin Almancaya çevirisi için izlenen yol da önemlidir;

Görücü usulünün Almancada doğrudan bir karşılığı yoktur. Buna benzer bir ifadeye İngilizcede denk gelinmektedir. İngilizce karşılığı “arranged marriage” yani 'ayarlanmış evlilik' demektir. Ayarlanmış evlilik Almancaya çevrildiğinde ise “arrangierte Heirat” olarak kullanılabilir.

Bu durumun temel sebebi çeviri yapılan diller arasındaki bağla da ilgilidir. Ortak kökenli diller ve gelişim çizgisi ortak olan diller arasındaki geçişler bu örnekteki gibi zor olmamaktadır. Türkçeyle Azerice arasındaki bağ, Japoncayla Almanca

²⁸ Detaylı bilgi için bk. Mehmet Demirezen, Çeviride Kayıplar Sorunu, Hacettepe Üniversitesi, Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi.

²⁹ Bu ve sonrasındaki Almanca çevirilerin hepsi Ebru MERCAN tarafından yapılmıştır.

arasında yoktur. Bu bağımsızlık sözcük dağarcığı açısından sorun çıkarmakta ve kaynak dil ile amaç dil arasında bağ kuramayan çevirmenin anlamsal yanlışlar yapmasına sebebiyet vermektedir.

Çevirmenin karşına çıkan zorluklardan biri de diller arası sözdizimsel farklılıklardır. Türkçe yapı itibariyle *özne-nesne-eylem*, İngilizce; *özne-eylem-nesne* dizilimiyle kullanılmaktadır. Bu dizilim özellikle şiirde ahengi sağlayan çok önemli bir matematik olarak görülmektedir. Tam da bu noktada özellikle dizilim itibariyle İngilizceye çok benzeyen Almancaya çeviride de çevirmeni zor duruma düşüren durumlarla karşılaşmaktadır. Şinasi'nin Şair Evlenmesi oyununda Müştak Bey yüz görümlüğü olarak şu şiiri mırıldanır;

Bir kumrusun sen,

Tab'a muvafık.

Yapsam yuvanı

Sînemde lâyıık!..

Cân ü gönülden

Ben oldum âşık;

Yapsam yuvanı

Sînemde, lâyıık!.. (Şinasi, Şair Evlenmesi, Ekim 2014, s. 39)

Şiir çevirisi en zor çevirilerden biridir. Bir başka kültüre aynı kelimelerle aynı duyguları birebir aktarmak neredeyse imkansızdır. Çeviri yaparken eş anlamlı kelimeler kullanılırsa aynı duygu ve kafiye uyumu yakalanamayabilir. Bu nedenle çoğu zaman çevirmen inisiyatif kullanıp şiirin üzerinde çeşitli oynamalar (benzer kelimeler kullanmak, cümle yapısını değiştirmek vb.) yapabilir, bu şekilde hedef kültürde daha güçlü etki yaratacak şiirler elde edilebilir. Bir başka deyişle; şiirin kaynak dildeki etkisini, çevirmen kendi dilinden kelimelerle sağlamaya çalışır.

Şiirde en önemli unsur duygudur, dolayısıyla çeviride de en önemli unsur duyguyu verebilmektir. Bu nedenle kelime anlamlarından çok okuyucuda benzer duyguları yaratacak dizeler oluşturmak ve aynı zamanda kaynak kültürdeki kafiye uyumunu da sağlamak ana amaçtır. Yukarıdaki şiir Almancaya birçok şekilde çevrilebilir. Bu örnek sadece onlardan bir tanesi olabilir;

Du bist eine Taube- Bir kumrusun sen
Die auf mein Herz gehört- Kalbimin sahibi
Du hast ein Nest- Bir yuvar var
Auf meiner Brust- Sinemde
Ich bin so tief- Öyle derinden
In dich verliebt- Aşğım sana
Du hast ein Nest- Bir yuvar var
Auf meiner Brust- Sinemde

Görüldüğü gibi, çevirmen cümleleri birebir çevirmeyi tercih etmemiş, Türkçede farklı anlama gelen cümlelerle hedef dilde aynı etkiyi yaratmaya çalışmıştır. Bu çeviride metinde yer alan eski Türkçe tabirlerin varlığı da çevirmeni böyle bir yola itmiştir.

Geleneksel Türk Tiyatrosunda özellikle ‘Karagöz’ ve ‘Ortaoyunu’ gibi türlerde dil ya da kelime oyunlarına rastlanır. Bu oyunlardaki mizah, kelimeler arasındaki fonetik benzerliklerden faydalanılarak oluşturulur. Aynı mizah anlayışına Şair Evlenmesi oyununda Müştak Bey ile Batak Ese arasında geçen konuşmada rastlanmaktadır:

MÜŞTAK BEY – Vay ferâsetli adam vay!..

BATAK ESE – Feres atlı adam sensin. Ulan hayvan, bana kötü laf söyleyip durma. Şimdi sana fan fin demeyü gösterürün!..” (ŞİNASI, Şair Evlenmesi, Ekim 2014, s. 43).

Müştak Bey’in kullandığı Arapça kökenli bir kelime olan ‘ferâsetli’yi anlamayan Batak Ese’nin Müştak Bey’e hücumunun görüldüğü bu sahnede, yanlış anlamaya dayanan kelime oyunları da önemli bir mizah ögesi olarak okuyucunun/izleyicinin karşına çıkmaktadır.

Hacivat ve Karagöz’de de karşılaşılan bu söz oyunlarına dayalı mizahın başka dillere aktarımı çeviride bazı kayıpları da beraberinde getirmektedir. Kaynak dil ve hedef dil arasında eş değer sözcükleri bulamayan çevirmen anlamsal yanlışlar yapabilir. Dolayısıyla önce bu anlatılardaki söz oyunlarına dayalı kelimelerin Türkçe karşılıkları bulunmalı daha sonra bu kelimelerle yaratılan söz oyunu üzerinden mizah verilmeli. Bu mizahı yakalamaya çalışan yazar için bile zor olan bu süreç, çevirmen için adeta yeni bir metin oluşturmaya doğru gidebilir. İşte çevirmenin karşı karşıya kaldığı bu durum neticesinde çevirmen için bir ‘sadakatsizlik’³⁰ suçlaması kendisini göstermektedir. Bu konuya ilgi gösteren pek çok kuramcı; hedef dilin kültüründe belli normların ve kuramların olduğunu ve çeviride bu normların ve kültürlerin çevirmenin tercihini etkilediğini söylemiştir.

Yazarın cümlelerinin uzun veya kısa olması, dilinin ağıdalı olup olmaması, çok anlama gelecek cümleler kurması, sözdizimsel sorunları da beraberinde getirir. Metinde karşılaşılan ‘feraset’ kelimesi TDK Sözlüğünde ‘anlayış, sezış, sezgi ve zekâ’ anlamlarına gelmektedir.³¹ Kelime Arapça kökenlidir. Dolayısıyla metnin çevirisini yapan çevirmen Türkçeyle ilgili yaşanan değişimlere de hakim olmalı, zira dönem içerisinde hakim kullanımı olan sözcüğün günümüz metinlerinde ya da günümüz konuşmalarında kullanılmasını da düşünmelidir. Mesela Türkçede anlayış, sezgi veya

³⁰Gideon Toury’nin, ‘The Nature and Role of Norms in Translation’ olarak bilinen Mehmet Rifat tarafından derlenen, Saliha Paker tarafından çevrilen; Çeviri Normlarının Doğası ve Çevirideki Rolü, 2012 adlı eserinden detaylı bilgiye ulaşılabilir.

³¹ tdk.gov.tr adresinde konuyla ilgili detaylı bilgi bulunmaktadır.

zekâ birbirinden farklı anlamlara gelen kelimelerdir ve bunları bir araya toplayacak bir eş seslilik de yoktur. Dolayısıyla bu süreç çevirmen için zor bir süreçtir. Kaynak metin içerisinde kullanılan dilin içerisinde kullanılan kelimelerin de kaynağına gitmeyi gerektiren bu süreç, çevirmen için oldukça zor bir süreçtir. Metindeki ‘ferâset’ kelimesinin İngilizce çevirisinde şu kullanımlarla karşılaşılmaktadır; *perceptive* ya da *a perceptive person*. Bu çeviride dikkat edilen nokta şudur: Önce kelimenin kökenine bakıldı ve kelime Arapçadan Türkçeye geçmiş olarak görüldü. Kelimenin Türkçedeki karşılığına bakıldıktan sonra, metindeki kullanımı esas alınarak, İngilizce çevirisi bu şekilde sağlanmış oldu. Burada çevirmeni zorlayan çevirinin çevirisi kısmının şöyle bir zorluğu var; Türkçede kelime anlayış, sezgi, zekâ gibi anlamlara geliyor ve burada sıkıntı şu oluyor; mesela İngilizcede her eylemin bir sözcük karşılığı varken Türkçede bu durum farklıdır, bir kelime birden fazla anlam verebilir. Bu da çevirmen için zor bir süreç olur ve çeviride metnin estetiğinde bazı değişmelerin, eksilmelerin olmasına sebep olur.

Buna benzer bir başka sahneyse; Hikmet Efendi, Batak Ese, Atak Köse, Ebullaklaka arasında geçmektedir:

HİKMET EFENDİ – Efendim gazaplanmayınız; (gizlice bir para kesesi göstererek) küçük kızı senden isteriz.

BATAK ESE – Efendi, nedir o?.. Rüşvet mi alıyorsunuz?

EBULLAKLAKA (Batak Ese’ye) – Ben öyle şey mi kabul ederim? (Hikmet Efendi’ye gizlice) Yan cebime ko. (Hikmet Efendi keseyi gizlice imamın yan cebine koyar).

ATAK KÖSE – Gizlice ‘yan cebime ko’ mu diyorsunuz?

EBULLAKLAKA – Hayır. Yan canibimde durma, git diyorum. Tâ ki benden şüphe etmeyesiniz.” (ŞİNASI, Şair Evlenmesi, Ekim 2014, s. 45).

Bu sahnedeysen ‘yan cebim’ ile ‘yan canibim’ arasında ses benzerliğine dayalı bir mizah görülmektedir. ‘canib’ Türkçede ‘canip’ şeklinde de kullanılmaktadır ve

buradaki kullanımdaki anlamı ‘taraf’tır. ‘yan tarafımda durma’ anlamında kullanılmıştır. Kıyafetin cebiyle, ‘taraf’ı veren canip arasındaki benzerliği kurmak, ses benzerliğini yakalamak, her zaman mümkün olmayabiliyor. Burada çevirmen için zorlu bir süreç tekrar kendisini göstermektedir. Çevirmen bu süreçte kendi dilinden aynı anlama gelecek ses benzerliğini yakalamaya çalışacak dolayısıyla metinde bir kayıp meydana gelecektir.

Dilsel açıdan incelendiğinde çeviri sürecinde kayıpların yaşandığı ve bu kayıpları en aza indirmeye çalışan çevirmenlerin olduğu ve onların da ‘sadakatsizlikle’³² suçlandığı bir süreç kendisini göstermektedir. Türk tiyatro metinlerinin çevirisinde dilsel problemler bu açıdan incelendiğinde çok büyük bir problem olarak görülmemektedir. Zira bu durumu diğer diller de yaşamaktadır.

3.2. Tanıtım ve Reklam

Her reklam, markanın kimliğine yapılan uzun vadeli bir yatırımdır.

David Ogilvy³³

Sanat/edebiyat üretimlerinde, ortaya konulan eserlerin okuyucuyla buluşması ciddi manada bir pazara dönmüştür. Bu pazardan herkes kendi payına düşeni kazanmaktadır. En çok satanlar listesi, en az satanlar listesi gibi kategorileştirmelerde bile hakim unsur paradır. İşin içinde paranın olması, ortaya koyulan eserin niteliğiyle ilgili bir fikir sunmaktan ziyade sanat/edebiyatın bir sektör haline geldiğini, bir pazar haline geldiğini gösterir. Dolayısıyla sanat/edebiyat ürünleri böylesi bir düzen içerisinde iyi bir tanıtıma ve reklama ihtiyaç duymaktadır. Tanıtım-reklam-pazarlama gibi tabirlerin özellikle bu düzen içerisinde yeri çok büyüktür.

İşin pazarlama bölümünde dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır; okuyucunun ihtiyaçları doğru algılanmazsa yazar ya da kitap o okuyucu kitlesiyle bağ

³² TOURY, a.g.e. 2012.

³³ Tam adı; David Mackenzie Ogilvy’dır. İngiltere doğumlu ünlü reklamcıdır. Kenneth Roman, Reklam Dünyasının Kralı David Ogilvy adlı bir kitap yazmıştır.

kuramaz hale gelebilir. Tanıtımı yapılacak eser ve bunun pazarlamasını yapacak kişinin seçimi önemli bir konu zira bu kişilerin atacakları adımlar önemli bir belirleyici olabiliyor. Okuyucu kitlesiyle, yayınevleriyle bağ kuracak kişiler bu kişilerdir. Bu kişiler okuyucuyu kendilerine bir müttefik seçen kişiler olmalıdır. Herhangi bir kitapçının çok satanlar bölümünden bir kitap almaya yönelindiğinde, çoğunlukla tercih aşamaları; önce yazara bakmak sonra kitabın adına bakmak daha sonraysa yayınevine bakmak. Bu üç duruma ek olarak bir de paraya bakmak eklenebilir. Bu bahsedilen durumlarda başarı yakalanırsa eğer, kişiler yazarın diğer eserlerine ya da yayınevinin çıkardığı diğer ürünlere güven duyar hale gelmiş olacaktırlar.

Okuyucu ya da ‘alıcı’ satın alacağı ‘ürüne’ güveniyorsa işin para boyutuyla çok da ilgilenmeyebiliyor. Burada üzerinde durulması gereken nokta sanatın ya da sanat/edebiyat ürünlerinin gerek kendi sınırları içerisinde gerek kendi sınırları dışında adını yüksek sesle duyurabilmesi için araçlara ihtiyacı olduğudur. Bu araçlar bazen içinde bulunulan sanat ortamından doğal olarak sağlanabiliyor. Tam bu noktada düzenlenen sanat/edebiyat etkinlikleri; kitap günleri ve festivaller gibi etkinlikler önem arz ediyor. Özellikle festivallerin sağladığı sanat ortamıyla oluşan kişisel bağlantılar, sanat ürünlerinin kendi sınırlarını aşmasında önem arz etmektedir. Bununla beraber Türkiye’ye yurt dışından getirilen sanat insanların da bunda etkisi büyüktür. Türk tiyatrosunun Batılı anlamda yazılmış ilk eseri olarak kabul gören Şinasi’nin Şair Evlenmesiyle, gerek yurt içinde gerek yurt dışında en çok sahnelenen, sahnelendiği andan itibaren büyük yankı uyandıran tiyatro eseri olarak görülen Keşanlı Ali Destanı’na bir göz atılacak olursa;

Macar Türkolog İgnaz Kunoş, ‘‘Türk Halk Edebiyatı’’ adlı kitabında Şinasi’nin Şair Evlenmesi için şöyle der:

‘‘Türklerin tiyatro oyunları yoktur. Türk yazarları Karagöz’le Ortaoyunu’nu dikkat nazarına almayı, büsbütün alafanga tiyatro piyesleri yayımlamaya çalışıyorlar. Yalnız rahmetli Şinasi Efendi Şair Evlenmesi adlı bir komedisinde ulusal bir oyunun nasıl olacağını, büyük bir bilgi ile gösterdi. Şinasi Efendi’nin piyesinde halkın Türk tipleri meydana çıktı; halkın dili söylendi. Halk deyimleri işitildi. Halkın adetleri görüldü.’’ (KUNOŞ, 1978)

Friedrich Hummel, Theater Heute'de Aralık 1964'te yayımlanan yazısında Keşanlı Ali Destanı için şöyle demektedir:

“Birçok hikâyeleri Almancaya da çevrilmiş olan ünlü Türk yazarı Haldun Taner, eski Türk halk tiyatrosu kaynaklarından bilinçli olarak yararlanarak yeni bir halk tiyatrosu kurmak yolunda yeni bir yol açmış bulunmaktadır. Türkiye’de 1962 yılında ilk kabare tiyatrosu denemesini de yapan yazar meddah, tuluat, çadır tiyatrosu gibi sıcak halk formlarının keskin çizgili tiplerini hatırlatan karakterleri ve her replikte ısıldayan ince mizahı ile işlemiş oyununu...” (HUMMEL, 1964)

Şinasi, ‘Asya'nın akl-i piranesini Avrupa'nın bıkır-i fikr-i ile izdivaç etmek’ düşüncesindedir. Yani Asya'nın olgun (gün görmüş) akıyla Batı'nın yeni düşüncelerini evlendirmek³⁴ gerektiğini belirtmiş ve Şair Evlenmesini de bu görüşe uygun bir şekilde ele almıştır. Haldun Taner'in Keşanlı Ali Destanı'nın³⁵ beğeni kazanan en önemli tarafı da bu olmuştur. İki eser de kendi tiyatro geleneğinden, halk kültüründen beslenmiş ve bunu Batı'nın sanat/edebiyatıyla birleştirmiştir. Ancak iki eser çıkış noktası itibarıyla birbirine bu kadar benzerken akıbetleri benzerlik göstermemiştir. Şair Evlenmesi, Ceride-i Havadis yazarları tarafından hafife alınmış ve bunun bir tiyatro eseri değil bir “kocakarı masalı” olduğu söylenmiştir. Keşanlı Ali Destanı'ndaysa durum biraz daha farklıdır. Eser 1963 yılında tamamlandıktan sonra, önce İstanbul Operası'na, sonra Devlet Tiyatrosu'na veriliyor, ancak ille de müziğin zengin bir aranjmanı önerilmiş, bunun üzerine yazar eserin ilk halini koruması taraftarı olmuştur. Daha sonra Gülriz Sururi ve Engin Cezzar'ın esere ilgisiyle Keşanlı Ali Destanı çok önemli noktalara gelmiş, seyirci rekorları kırılmış defalarca kez gerek yurt içi gerekse yurt dışında sahnelenmiştir.

Eserleri nitelik bakımından değerlendirmeden üzerinde durulması gereken önemli nokta şudur; Şair Evlenmesi ve Keşanlı Ali Destanı Türk tiyatrosu için çok önemli iki eserdir. Birisi Batılı formlara uygun yazılan ilk Türk tiyatrosu olarak kabul

³⁴ İnci Enginün, Yeni Tür Edebiyatı Araştırmaları I, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012 s. 11

³⁵ Haldun Taner, Keşanlı Ali Destanı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2015. Eserle ilgili bilgiler Yapı Kredi Yayınları arşivinden alınmıştır.

görmektedir, diğeryse Türkiye’yi yurt dışında en çok temsil eden oyunların başında gelmektedir. İkisinin de ortak noktası geleneksel Türk tiyatrosundan, diğery bir deyişle, Türk tiyatrosunun geçmişinden beslenmişlerdir. Geçmişle kurulan bu bağ Türk tiyatrosu kimliğini vermesi açısından önemlidir. Ancak bir eserin geçmişle bağ kurması demek onun başka dillere çevrilmesi ya da uluslararası arenada kendisine yer bulması demek değildir. Şair Evlenmesi, İngilizceye çevrilmiştir. The Wedding of a Poet adıyla 1981 yılında Edward Allworth tarafından çevrilmiştir.³⁶ Ancak sahnelenmek için yapılmamıştır bu çeviri. Bununla ilgili kaynak da sınırlıdır. Keşanlı Ali Destanı’ysa pek çok dile çevrilip İngiltere’de, Almanya’da, Lübnan’da Çekoslavakya’da, Macaristan’da, Yugoslavya’da defalarca oynandı. Günümüzde devletin de sağladığı imkanlarla diğery tiyatro metinleri gibi Keşanlı Ali Destanı’nın da başka başka coğrafyalara ulaşabilme imkanı artmıştır. Keşanlı Ali Destanı’yla Şair Evlenmesi arasındaki bu uçurumun eserler arasındaki nitelik farkından oluştuğı ortadır. Keşanlı Ali Destanı’na halkın gösterdiği ilgi, oyunu sahneye koyanlar tarafından bile şaşırtıcı bulunmuştur. Öyle ki eserle ilgili Anılarda bölümünde Bir An Gelir yazısında Gülriz Sururi;

“İlk Türk müzikali doğmuştu o gece. Ve bu aşta bizim de tuzumuz vardı. Engin’le el ele, göz göze bunu yaşadık ve bütün gece halay çekerek kutladık, yeniden yeniden.

Keşanlı Ali Destanı tiyatromuzun kaderini değiştirdi, bu değişiklik birçok alanda gösterdi kendini. Tiyatromuz banka borcunu günü gününe ödedi. İstese daha önce de ödeyebilirdi...”(TANER, Keşanlı Ali Destanı, 2015).

Eserin başka coğrafyalarda sahnelenebilmesinde, dönem içerisinde yurt dışı bağlantıları olan kişilerin varlığı bu anlamda önemlidir. Özellikle Almanya kısmında çevirisinden, sahneleyenine kadar, içinde Türk ya da Türk coğrafyasında, Türk tiyatrosunda emeği geçmiş kişilerin bu sahnelemelere de katkıları büyük olmuştur. Eser Almancaya ilk olarak Max ve Monika Meinecke tarafından çevrilmiştir.³⁷ Max

³⁶Enginün, a.g.e. 2012, s. 19.

³⁷ TANER, a.g.e. 2015

Meinecke, 1952 yılında İstanbul'a davet edilip daha sonra İstanbul Şehir Tiyatrosunda Başrejisör olarak görev yaptı. Bunun yanında Ankara Devlet Tiyatrosunda da misafir rejisör olup çeşitli üniversitelerde de dersler vermiştir. 1970'te Türkiz ve Engin Noyan, Keşanlı Ali Destanı'nı tekrar çevirmiştir. İngiltere'deyse Gündüz Kılıç'ın imzası vardır, eserin sahneye koyuluşunda.³⁸ Dönem içerisinde doğal bir şekilde gerçekleşen bu süreç Türk tiyatro eserlerinin tanıtımında dikkat edilmesi gereken hususlardandır. Bu eser dönem içerisinde yakaladığı halkın gücüyle, enerjisiyle, ilgisiyle kendi sınırlarını aşmıştır. Doğal bir ortamda okuyucuda/izleyicide etki yaratan, tanıtımı ve reklamı iyi yapılan eser muhakkak ki başka coğrafyalarda kendisine yer bulacaktır. Bunun için ortaya koyulan eserlerin festivallerde kendisine yer bulması ve festivallerin Türkiye'de bir kimlik kazanır hale gelmesi gerekmektedir. Burada yakalanması gereken önemli nokta, sanat ortamının sınırlarının genişlemesidir.

Reklam ve tanıtımın bir de kişisel boyutu da vardır. Burada Türk edebiyatından önemli isimlerle karşılaşılıyor. Nazım Hikmet, Yaşar Kemal ve Aziz Nesin isimlerinin özellikle Rusya ve çevresinde karşılık bulmasının temel sebebi olarak onların ideolojik yaklaşımları gösterilmektedir. Özellikle Nazım Hikmet'in hayatını Rusya'da sürdürmesi bu etkiyi arttıran temel sebeplerden biri olmuştur. UNESCO tarafından 2002'nin Dünya Nazım Hikmet Yılı ilan edilmesi Nazım Hikmet'in var olan şöhretini daha da geniş coğrafyalara ulaştırmıştır. Aziz Nesin'in etkisi özellikle kalemiyle, mizahıyla Uzakdoğu'da karşılık bulmuştur. Bir de Orhan Pamuk³⁹ vardır. 2006 yılında Nobel Edebiyat Ödülünü alarak dünyaya adını duyurmuştur. Bu başarıdan sonra Orhan Pamuk'un eserleri pek çok dile çevrilmiş ve artık dünyada Nobel almış bir edebiyatçı olarak anılır hale gelmiştir. Bu sayede eserleri pek çok dile çevrilmiştir. Pamuk'un Nobel'i alması Türk edebiyatın da önünü açmış ve Türkiye 2008 yılında dünyanın en büyük kitap fuarı kabul edilen Frankfurt Kitap Fuarında Onur Konuğu olarak yer almıştır.

³⁸ TANER, a.g.e. 2015

³⁹ Orhan Pamuk'la ilgili bilgiler İletişim Yayınlarının arşivinden alınmıştır.

4. ÇEVİRİDE DEVLET DESTEĞİ

Kültürler arası paylaşımlar, toplumlar arası siyasi, ekonomik antlaşmalar tercüme ve bu işi yapacak kişilere ihtiyacı doğurmuştur. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu itibariyle Avrupa'yla yakın ilişkileri olmuştur ve bu süreç tercüme ve tercüman ihtiyacını doğurmuştur, ancak bu süreçteki tercümanlıkla ilgili bilgiler sınırlıdır. Osmanlı'da tercümanı içerden yetiştirmekten ziyade devşirme bir yol izleniyordu. Devletin sınırlarının gelişmesiyle beraber çeşitli milletlerden tercümanlar devlet içinde görev buluyordu. Ancak 18. yüzyılda devletin zayıfladığı zamanlarda tercümanların devletin sırlarını dışarı sızdırması pek çok tercümanın ölümüne sebep olmuştur. Bu süreçten sonra devletin tercümanlığa bakışı değişmeye başlamış ve bir okullaşma süreci, yani kendi tercümanını yetiştirme süreci kendisini göstermiştir. Bu okullaşma sürecinde Dil Oğlanları Okulu, Tercüme Odası, Encümen-i Daniş gibi oluşumlar kendisini göstermektedir. Burada yetiştirilen öğrenciler çeşitli dillerde eğitimler almışlardır. Bu eğitimler devletin diplomatik ilişkileri açısından önemli olduğu kadar buralarda yetiştirilen öğrencilerin sanat/edebiyata meraklarıyla beraber sanatı/edebiyatı ilgilendirir hale gelmiştir. Cumhuriyet döneminde bu durum Tercüme Bürosu ve Tercüme Dergisi süreçlerini ortaya çıkarmakta ve bu adımlar 1940'lı yıllarda Dünya Klasiklerinin Türkçeye çevrilmesiyle sanat/edebiyat gelişimine katkı sağlamaktadır. Tüm bu adımlar, çevirinin sanat/edebiyat ürünlerine yönelik olması, devletin çeviriye olan desteğini göstermektedir. Buraya kadar ki süreç devletin çeviriye desteğinin yönünü göstermesi bakımından da önemlidir. Zira yapılan çeviriler bir "dışarıdan içerilik" göstermektedir. Çevirinin yönü önemlidir. Devlet bu anlamda önemli bir adım atarak çevirinin yönünde "içeriden dışarı" bir yol izlemeye karar vermiş ve 14 Şubat 2005 tarihinde TEDA Projesini⁴⁰ yürürlüğe koymuştur.

⁴⁰ TEDA, Türk Edebiyatının Dışa Açılımı Projesi'dir. Konuyla ilgili detaylı bilgi, www.teda.gov.tr adlı internet sayfasında bulunmaktadır.

4.1.TEDA Projesi

Dünya kültür, sanat ve edebiyat mirasına bakıldığı zaman, geçmişi itibariyle Türk kültür, sanat ve edebiyat mirası önemli bir yerdedir. Ancak bu mirasın yurtdışına tanıtımı kısmında eksik kalındığı görülmüş ve devlet tarafından bu eksikliği gidermek adına TEDA Projesi çalışmaları başlatılmıştır. Bu proje Kültür ve Turizm Bakanlığının bünyesinde çeviri ve yayım destek projesi olarak 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. Projenin yönergesinde süreç içerisinde değişiklikler yapılmıştır.

- “TEDA, Türk Kültür, Sanat ve Edebiyatı ile ilgili Eserlerin Türkçe Dışındaki Dillerde Yayınlanmasına Destek Projesidir.” (KYGM, 2012)
- “TEDA, Türk kültür, sanat ve edebiyat üretimlerinin klasik ve çağdaş eserlerinin ilgili ülkelerin tanınmış yayınevlerince Türkçe dışındaki dillere çevrilmesi, o dilin konuşulduğu ülke veya ülkelerde yayınlanması esasına dayanan özünde bir “çeviri ve yayım” destek projesidir” (KYGM, 2012).
- “Proje; Kültür ve Turizm Bakanlığınca belirlenen Yönerge ve Başvuru formu esas alınarak, yayınlanacak olan eserlere şarta bağlı çeviri veya baskı desteği sağlanmasıdır” (KYGM, 2012).

Proje Yönergesi incelendiğinde;

Madde 1- Bu Yönergenin amacı; Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığınca Türk kültür, sanat ve edebiyatının dışa açılması çalışmaları kapsamında Türkçenin yazı dili birikimini dünyaya tanıtmayı sağlamak için uluslararası kurum, kuruluş, şirket, vakıf ve dernek gibi, Türk kültür, sanat ve edebiyatı ile ilgili eserleri yayımlayan

tüzel kişiliklere projeler kapsamında şarta bağlı mali destekte bulunmaktır. (KYGM, 2012)

Bu maddeden sonra Madde 2’de Türkiye dışındaki yayımcıya verilen desteğin ‘şartlı’ olduğu belirtilmektedir.

Yönergede yer alan 5. madde ise projenin daha geniş coğrafyalarda yer bulma isteğini göstermektedir. Eserlerin çevrildiği dilin dünya dilleri arasındaki yeri bu anlamda önemlidir. Dünya dilleri arasında ‘çok konuşulan diller’ daha çok tercih edilen dillerdir. Yönergede de belirtildiği üzere desteğin, çeviri ve baskı türlerinde verileceği belirtilmiştir. Desteğin verilmesine dair esaslar ise 7. maddede verilmiştir; bu maddede verilen desteğin ‘şartlı’ olduğu belirtilmiştir.

8. maddede ise yayımcının sorumlulukları verilmiştir. Bu kısımda anlatılan; yayımcının verilen desteği amacına uygun bir şekilde şartlara bağlı kalarak kullanmasıdır. Yayımcının projeyi verilen süre içerisinde tamamlaması gerekmektedir. Yayımcının oluşabilecek herhangi bir değişimden Kültür Bakanlığını haberdar etmesi zorunludur. 9. maddede ise projenin süresinin 2 yıl olduğu belirtilmiştir. Ancak zarurî durumlarda ek olarak 1 yıl verilebileceği belirtilmiştir. Bu süreç içerisinde projenin tamamlanamaması durumundaysa yayımcıya Bakanlık bütçesinden hiçbir ad ve başlık altında başka bir destek verilmeyeceği belirtilmiştir.

10. maddede ise; şartlı destek verilecek eserleri belirleyen bir kurulun olduğu ve bu kurula Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürünün başkanlık ettiği belirtilmiştir. Kurulun içerisinde başkanın onayıyla beş sanat/edebiyat insanı bulunmaktadır.

Yönergenin 11. maddesinde ise başvurulara ilişkin esaslar belirlenmiştir ve bu başvurular Danışma ve Değerlendirme Kurulunca, yıl içerisinde en az iki kere olmak üzere yapılacak toplantılarda değerlendirilir. Kurulun toplanacağı tarihler Bakanlık internet sayfasında (www.tedaproject.com) duyurulur. Yıl boyunca başvuru yapılabilir.

Başvuru için gerekli belgelerse 12. maddede verilmiştir (KYGM, 2012);

1. Başvuru Formu,
2. Başvuru sahibinin ülkesinden sağlayacağı yayımcılık faaliyeti gösterdiğine ilişkin belgenin örneği,
3. Telif hakkı sahibinin izin verdiğini gösterir anlaşmanın örneği,
4. Çevirmen ile yapılan anlaşmanın örneği,
5. Çevriye esas kitap veya kopyası
6. Yayımcı kataloğu veya elektronik katalog.

Yayıncı kuruluşlar tek proje için başvurabildikleri gibi birden fazla proje için de başvurabilmektedirler. Ayrıca başvuruların daha sağlıklı değerlendirilebilmesi, yayınevinin daha yakından tanınabilmesi açısından başvuru eserinin bir kopyası, çevirmenin özgeçmişi ve yayınevi kataloğu da istenen belgeler arasındadır.

“Proje yabancı yayıncı kuruluşlara hitap etmektedir. Dolayısıyla bir yazardan veya çevirmenden gelen bireysel başvurular, ancak bu kuruluşlarla anlaşıldığı takdirde kabul görebilmektedir” (KYGM, 2012).

Çeviride karşılaşılan dilsel sorunlar, TEDA Projesiyle, devlet desteğiyle çözülmeye çalışılmakta ve Türkçenin yazı dili birikiminin dünyaya tanıtılması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda NTV’de 1 Haziran 2009’da yayınlanan “Çevirmenlere sorduk: Türkçe çeviri zor mu?” adlı yazıda, Boğaziçi Üniversitesi’nde yapılan ‘Yayıncılarıyla II. Uluslararası Türk Edebiyatı Sempozyumu’na katılan Türkçe eserleri kendi dillerine kazandıran çevirmenlerden bu sorunun cevabı istenmiştir:

Çinli çevirmen Xia Yongmin; çeviri sürecinde Osmanlıca kökenli bazı kelimelerle argo kelimelerin kendisini zorladığını belirtmiş, deyimlerinse bazılarının Çince karşılığının olduğunu söylemiştir. Türk edebiyatından en çok Orhan

Pamuk'un bilindiğini bunun sebebi olarak da Orhan Pamuk'un Nobel ödüllü olması olarak söylemiştir.

Japon çevirmen Aya Suzuki'ye; deyimlerin karşılığını bulmakta zorlandığını belirtmiştir. Japonya'da Türk edebiyatının Orhan Pamuk'la beraber yeni yeni tanınmaya başladığını belirtmiştir.

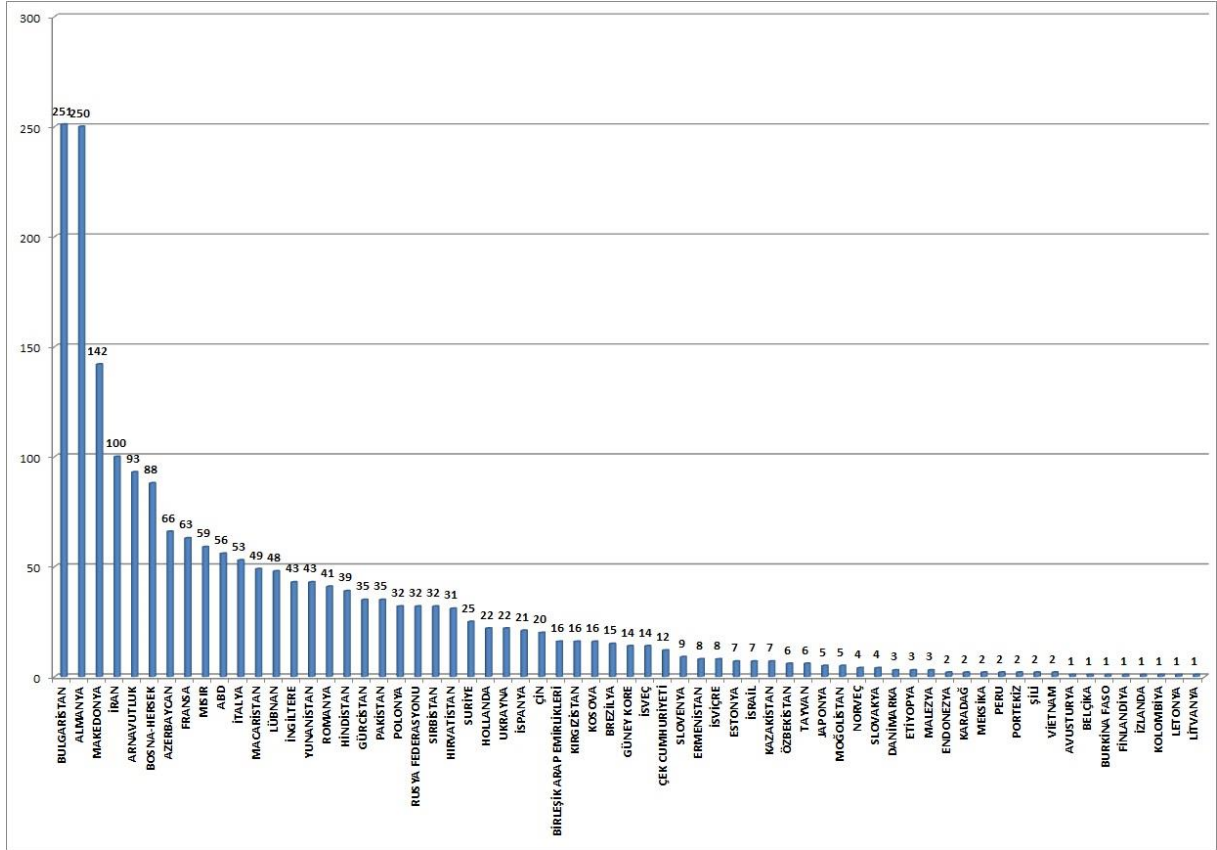
Koreli çevirmen Eun-kyung ise; coğrafyalar arası kültür farkları olduğunu ve Türk kültürüne ait motiflerin yer aldığı bazı eserlerde, kendi kültüründe karşılığı olmayan kodları aktarırken zorlandığını söylemiştir.

Rus çevirmen Apollinaria Avrutina'ya; bazı atasözlerinin ve deyimlerin Rusçada da karşılığı olduğunu söylemiştir. Bunu kültürler arası ortaklığa bağlamıştır. Türk edebiyatından pek çok şahsiyetin Rusya'da tanındığını söylemiştir. Özellikle Nazım Hikmet ve Orhan Pamuk isimleri ön plandadır.

Hollandalı çevirmen Hanneke Van Der Heijden ise, çeviride karşılaştığı en büyük zorluklardan biri olarak mizahın aktarılmasını söylemiştir. Hollanda'da Orhan Pamuk'a ilginin olduğundan bahsetmiştir.

Finlandiyalı çevirmen Tuula Kojo'ya; Orhan Pamuk'a ilginin olduğunu belirtmiştir.

TEDA Desteklerinin Ülkelere Göre Dağılımı Grafiği⁴¹

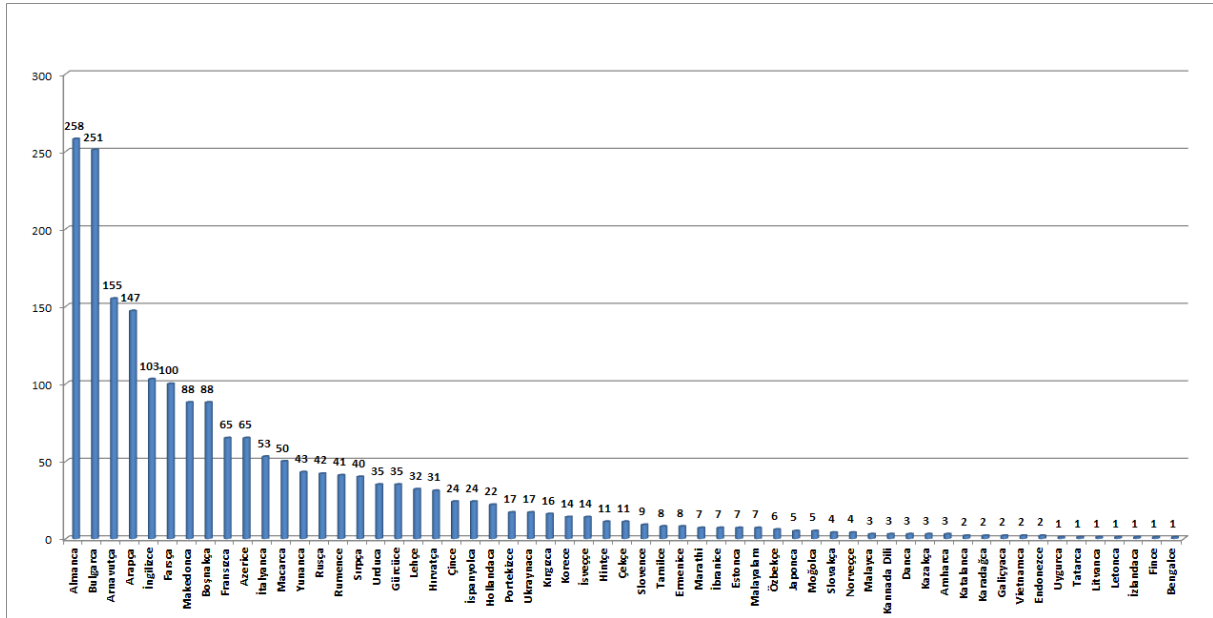
Grafik 1: TEDA Projesi Kapsamında Destek Verilen Eserlerin Ülkelere Göre Dağılımı (2005-2016) (KYGM-Yayın Tanıtım Destek Şubesi,2012).

TEDA Projesi'nin başladığı 2005 yılından 2015 yılına kadar 65 farklı ülkeye çeviri desteği verilmiştir. İlk yıl toplam 39 eser için destek verilirken aradan geçen 10 yıl kadarlık sürede bu sayı 2001'i bulmuştur. Desteğin verildiği ülke sayısı 2005'te 14'ken, 2015'te bu sayı 65'i bulmuştur. TEDA desteğinin ülkelere göre dağılımı incelendiğinde 100'ün üzerinde çeviri desteğinin verildiği 4 ülke görülmektedir. 251 desteğin verildiği Bulgaristan'ı, 250 destek eserle Almanya, 142 eserle Makedonya ve

⁴¹ 05 Mayıs 2016 tarihinde, www.teda.gov.tr adresinden alınmıştır.

100 destek eserle İran takip etmektedir. Arnavutluk ve Bosna Hersek’se bu ülkelerin hemen ardından tabloda kendilerine yer bulmuştur. ABD, 56 yayım desteğiyle tablonun 10. sırasında yer alırken İngiltere, 43 yayım desteğiyle 14. Sırada kendisine yer bulabilmiştir. Eserlerin çevrildiği ülkeler dışında, çevrildiği dillere de bakmakta yarar vardır:

TEDA Desteklerinin Dillere Göre Dağılım Grafiği⁴²

Grafik 2: TEDA Desteklerinin Dillere Göre Dağılım Grafiği (2005-2016) (KYGM-Yayın Tanıtım Destek Şubesi,2012)

TEDA Projesi’nin başladığı 2005 yılından 2015 yılına kadar 59 dile çeviriler yapılmıştır. TEDA desteğinin dillere göre dağılımı incelendiğindeyse 100’ün üzerinde çevirinin yapıldığı 6 dille karşılaşılacaktır. 258 çevirinin yapıldığı Almanca, 251 çevirinin yapıldığı Bulgarca, 155 çevirinin yapıldığı Arnavutça, 147 çevirinin yapıldığı Arapça, 103 çevirinin yapıldığı İngilizce ve 100 çevirinin yapıldığı Farsça.

İki tablo incelendiğinde en çok dikkati çeken şey 142 çevirinin desteklendiği Makedonya’nın kendi diline 88 çevirinin yapılmış olmasıdır. Bu durumun cevabı olarak da Makedonya’daki çift dilliliğin olması verilebilir. Arnavutça, Makedonya’da

⁴² 05 Mayıs 2016 tarihinde, www.teda.gov.tr adresinden alınmıştır.

konusulan ikinci dil olarak devlet tarafından tanınmıştır. Bu gibi değişimlerle tablolar incelendiğinde karşılaşılmaktadır. Bunların sebebi olarak ülkelerde hakim olan, devlet tarafından konuşulan dillerdir.

Desteklenen eser sayısı 2001 olmakla beraber, ‘‘www.tedaproject.com’’ sitesinden alınan bilgiler ışığında ‘‘Yayımlanan eser’’ sayısı Mayıs 2016 itibariyle 1578 olarak görünmektedir. Yayımlanan bu eserlerin türleri incelendiğindeyse; roman, şiir, öykü, çocuk kitabı, tiyatro, tarih, gezi-inceleme, antoloji-derleme gibi pek çok türde Türk kültürünü, sanatını ve edebiyatını temsil eden esere destek verilmiştir. Bu türler içerisinde roman öne çıkmaktadır. Bununla beraber şiir ve çocuk kitapları da önde gelen türlerdendir.

Tiyatro türüne verilen destek incelendiğindeyse; 2007 yılında Almanyada yayımlanan Hasan Erkek’in Özgürlük Yarışı adlı çocuk oyunu, ülkemizden bir yazarın yurtdışında yayımlanmış ilk çocuk oyunu olma özelliğini taşımaktadır(KYGM, 2012).

TEDA Projesinin desteğiyle yayımlanan 1578 eser içinde yayımlanan 37 eser tiyatro türüne aittir. Bu da tiyatro türüne ayrılan yüzdenin bu yaklaşık 10 yıllık süreçte % 2.34 olduğunu göstermektedir. Yıllara göre değerlendirilecek olursa; 2005 yılında tiyatro eseri yayımlanmamıştır. 2006 yılındaysa Aziz Nesin’in Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz’ı Güney Kore’ye çevrilmiştir. Proje kapsamında 2007 yılında, Hasan Erkek’in Özgürlük Yarışı’yla karşılaşmaktayız. Aynı yıl Güngör Dilmen’in Ben Anadolu’su, Hasan Erkek’in Eşik’i ve bir de Çağdaş Türk Oyunları seçkisiyle beraber 4 destek projesi yayımlanmaktadır.

2008 yılındaysa en çok tiyatro eserinin yayımlandığı yıl olarak görülmektedir: Tuncer Cücenoglu’nun Çığ ve Çıkmaz Sokak eserleri, Talat S. Halman & Jayne L. Warner’in Türk Tiyatrosunun Elli Yılı adlı inceleme türünde eserin I. cildi, Güngör Dilmen’in Midas’ın Kulakları ve Canlı Maymun Lokantası adlı eserleri, Talat S. Halman’ın devamını tek başına getirdiği Türk Tiyatrosunun Elli Yılı adlı eserin II. cildi, Hasan Erkek’in Sahne Çocuk Oyunları: Yaşasın Barış, Özgürlük Yarışı, Ezgi’nin Güncesi adlı eserleri, Tuncer Cücenoglu’nun Çığ, Kadıncıklar, Kızılırmak adlı eserleri ve Behiç Ak’ın Tek Kişilik Şehir ve Bina eserleri.

2009 yılıysa bir önceki yıla göre tiyatro adına daha durağan geçmiştir: Necip Fazıl Kısakürek'in Reis Bey'i, Bilgesu Erenus'un Misafir'i ve Hasan Erkek'in Eşik adlı eseri.

2010 yılı yayımlanan eserlerin sayısının arttığı yıllardandır. Bu yıl içerisinde 5 eser yayımlanmış ve bu 5 eser de 5 farklı ülkede yayımlanmıştır. En çok yayımın olduğu 2008 yılında bile 4 farklı ülkede yayımlanmıştır eserler. Bu yıl içerisinde yayımlanan eserler; Namık Kemal'in Vatan Yahut Silistre'si, Tuncer Cücenoglu'nun Tiyatro Oyunları(Şapka, Boyacı, Ah Bir Yoksul Olsam), Türk Tiyatrosu Antolojisi, Tuncer Cücenoglu'nun Piyesler'i ve Nazım Hikmet'in Ferhat ile Şirin'i.

2011 yılı yayımlarıysa; Tuncer Cücenoglu'nun Toplu Oyunları, Gungör Dilmen'in Midas'ın Kulakları, Gungör Dilmen'in Tiyatro Oyunları, Turgay Nar'ın Toplu Oyunları ve Türkiye'den Oyunlar başlığı altında Murathan Mungan, Özen Yula, Şahika Tekand, Emre Kuyumcuoglu, Mustafa Kaplan, Tuncer Cücenoglu gibi isimler yer almaktadır.

2012 yılında Hasan Erkek'in Kutsal Döngü, Tahsin Nahid & Ruhsan Nevvare'nin Jön Türk'üyle karşılaşmaktadır.

2013 yılında Namık Kemal'in Vatan Yahut Silistre'si, Ali Mustafa Kemal'in Toplu Oyunları: Çukur ve Cehenneme Git'i ve Hasan Erkek'in Bir Gençlik Şarkısı adlı eserleri yayımlanmıştır.

2014'te Hasan Erkek'in Bedel'i ve Murathan Mungan-Memet Baydur imzalı Ful Yaprakları'yla, Nazım Hikmet'in Yusuf ile Menofis'i görülmektedir.

2015'te Geleneksel Türk Tiyatrosuna ait bir eser olan Cevdet Kudret imzalı Karagöz(Yalova Safasî, Ters Evlenme, Kanlı Nigar), Namık Kemal'in Vatan Yahut Silistre'si ve Hasan Erkek'in Eşik adlı eserleri yayımlanmıştır.

2016 yılındaysa yakın bir dönem olmasından kaynaklı net bir bilgi verilememektedir. Ancak TEDA'nın anasayfasındaki bilgiler ışığında 2016'ya ait yayımlanan Hasan Erkek'e ait Çiçek Prens adlı eserle karşılaşmaktadır.

Yıllara göre bakıldığında 23 farklı yazarın eserleriyle karşılaşmaktadır. 2006'dan günümüze yayımına destek verilen eserler incelendiğinde en çok Hasan Erkek'in eserlerine destek verilmiş, bu sayı eldeki bilgiler ışığında 9 yayım desteğini

işaret etmektedir. Onu takip eden isimse 7 yayım desteğiyle Tuncer Cücenoglu ve 4 yayım desteğiyle Gungör Dilmen olmuştur.

Proje kapsamında 2005'ten günümüze, yayımlanan 37 tiyatro türüne ait eserin yayımlarının gerçekleştirildiği ülkeler incelendiğindeyse, 17 farklı ülkede desteklenen eserler yayımlanabilmiştir. Bu ülkeler arasında Gürcistan 6 yayımla ilk sırada yer almaktadır. Onu, Fransa-5, Makedonya-5, Almanya-4, Rusya-3 ve Bulgaristan-2 yayımla takip etmektedir.

Bu 10 yıllık süre içerisinde "Yayımlanan Eserler" arasında Türk tiyatrosunu yurtdışında defalarca temsil eden, pek çok dile çevrilen Keşanlı Ali Destanı ve Haldun Taner'in bulunmayışı dikkat çekicidir. Haldun Taner, proje içerisinde öyküleriyle yer almıştır. Aziz Nesin'in Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz'ı çevrilmiş olmasına rağmen mizahıyla içinde bulunan kültür mirasını temsiliyetini göz önünde bulundurunca desteklenen bu yayım sayısı yeterli durmamaktadır. TEDA Projesi Yönergesinin amacına bakıldığında;

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığınca Türk kültür, sanat ve edebiyatının dışa açılması çalışmaları kapsamında Türkçenin yazı dili birikimini dünyaya tanıtmayı sağlamak amacıyla uluslararası kurum, kuruluş, şirket, vakıf ve dernek gibi Türk kültür, sanat ve edebiyatı ile ilgili eserleri yayımlayan tüzel kişiliklere projeler kapsamında şarta bağlı mali destekte bulunmaktır(KYGM, 2012).

Birinci maddede verilen bu durumda dikkat edilmesi gereken temel nokta; Türk kültür, sanat ve edebiyatının dünyaya tanıtılmasıdır. Peki tiyatro bu birikimin neresindedir. Tablo incelendiği zaman bunun %2.34'lik bir yerde olduğu kolayca anlaşılmaktadır.

4.2.TEDA-Tanıtım ve Reklam

TEDA Projesinin Türk edebiyatına yaptığı katkıyı grafikler anlatmaktadır. 65 farklı ülkeye 59 dilde çeviri, 2001 destek projesi ve 1578 yayımlanan eser. 10 yıllık

bir süre zarfından bu çok önemli bir başarıdır. 2005 yılından önceki çeviri faaliyetlerine göz atıldığında gelinen mesafe nicel olarak çok şey ifade etmektedir.

Türkiye’de çeviri faaliyetlerinin geçmişine bakıldığında, cumhuriyetin ilk yıllarında üç-dört Halide Edip Adıvar, 40’larda bir iki Peyami Safa ve Reşat Nuri Güntekin kitabının yayımlandığını görüyoruz. 60’larda Talat Halman çevirisi, Melih Cevdet Anday ile bir iki Sait Faik Abasıyanık, Fakir Baykurt, Necati Cumalı, Fazıl Hüsni Dağlarca; 70’li ve 80’li yıllarda listeye eklenen bir iki Orhan Veli ve Yakup Kadri, yurtdışında yaygın okur bulan Aziz Nesin, Yaşar Kemal ve Nazım Hikmet üçlüsünden sadece Yaşar Kemal’in az da olsa hâlâ yeni baskıları yapılıyor. 90’lar biraz Yaşar Kemal; daha çok Orhan Pamuk yılları. 2000’lere geldiğinde Orhan Pamuk kitapları yaygınlık kazanırken ‘dışarıda okunmak’ isteyen Türk yazarlarının Frankfurt Kitap Fuarı’nda arz-ı endam ettiğine şahit oluyoruz (Öztürk,2006).

TEDA öncesi ve sonrası arasında görülen bu fark, projenin, Türk kültür, sanat ve edebiyatının tanıtımı açısından ne kadar mesafe kat ettiğini ortaya koyması bakımından önemlidir. Bu gelişim sürecini sadece çevirisi desteklenen eser sayısının artması olarak görmemek gerekir. Zira bu süreç sadece devletin verdiği kuru bir destekten ibaret kalırsa nicel olarak çok sayıda çevrilmiş eserler toplamı olarak kalır. Ancak devletin verdiği destek işin tanıtım ve reklam kısmında da önemli adımların atılmasını sağlamıştır.

Türk yazarlarının eserlerinin yurtdışında pazarlanabilmesi için telif ajanslara ihtiyaç duyulmaktaydı. Bu ajansların sayısı projenin uygulanmaya başladığı 2005’ten önce bir elin parmaklarını geçmezken 2005 sonrasında günümüze bu telif ajansların

sayısında ciddi artış görülmüştür. Bu telif ajanslarla beraber ‘edebiyat ajanı’yla karşılaşmaktadır. Edebiyat ajanları, doğru yazarı, doğru eseri, doğru yayıneviyle buluşturmalıdır. Batı da bu durum çoktan beri vardır ve profesyonel olarak çok önceden beri yapılmaktadır.

30.04.2013 tarihinde Medyatava’da yayımlanan, Kalem Ajans’ın kurucusu Nermin Mollaoğlu ve Bavul Ajans’ın sahibi Sayım Çınar’ın yayıncılık, kitaplar ve çeviri pazarına dair bir söyleşiye imza attığı ve Sayım Çınar’ın sormuş olduğu, ‘Sizce Batılılar ne tarz kitaplar arıyor?’ sorusuna Nermin Mollaoğlu şöyle cevap vermiştir; ‘Genelde Türkiye kovan eserler arıyorlar. Bazıları da sadece yazarını pazarlayabilecekleri kitap peşindedir. Arayanlar buluyorlar da Sayım, aramayanlara aratmak bizim işimiz. Asıl mesele bu, diyerek ‘‘edebiyat ajanı’’ rolünün ne demek olduğunu, bir yazarın, bir eserin uluslararasılık kazanmasında sadece eserin niteliğinin etkili olmadığını ve eserin pazarlanması kısmının ne kadar önemli olduğunu gözler önüne sermektedir.

TEDA Projesiyle beraber çeviri işi bir süreklilik kazanmıştır. Bu da çevirmenliğin bir mesleğe dönmesinde ve çevirmenlerin sadece çevirisini yapacakları eserle ilgilenmesine yol açmıştır.

Yazarların sadece Türk okuyucusunu düşünerek yazmaları da değişime uğramıştır. Artık eserlerin yurtdışında başka dillere çevrilebileceğini düşünmelerine yol açmıştır. 1984 yılında Güngör Dilmen’in Ben Anadolu’su İngilizce düşünülerek yazılmış ve bu eser İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca gibi pek çok dile çevrilerek sahnelenmiştir. Geçmişteki olumlu örneklerin bu projeye gelişme imkanı bulması önemlidir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü ile Boğaziçi Üniversitesi işbirliğiyle Türk edebiyatının İngilizceye aktarımı alanında son yıllarda güçlenen çeviri hareketine, yeni ve yetkin edebiyat çevirmenleri ve yeni çeviri eserler kazandıracak uluslararası bir edebiyat çevirmenleri atölyesi oluşturulmuştur. Ülkemizde çeviri alanında bir ilk olarak düzenlenen Türk Edebiyatı çevirmenleri Cunda Atölyesinin ilki (TEÇÇA) 4-18 Haziran 2006 tarihleri arasında Cunda

Adası'nda düzenlenmiş ve her yıl düzenli olarak yapılmıştır. 10.'su, 3-12 Eylül 2015 tarihlerinde gerçekleşmiştir.

TEÇCA, ABD, Britanya ve Türkiye'den çağrılan, kimileri şair/yazar olan deneyimli ve genç çevirmenlere, ortaklaşa çalışabilecekleri bir ortam sunuyor. Etkinlik, İngilizceye yetkin çevirilerin üretimine katkıda bulunmak amacıyla ve bu alanda çalışan nitelikli çevirmenlerin çoğalmasına katkı sağlamak hedefiyle yapılıyor. Çevirmenler, davet edilen yazarların eserleri üzerinde tartışma yaparak ilerliyor.

İngilizce çevirilere yönelik olarak 2006'dan beri Türk Edebiyatı Çevirmenleri Cunda Atölyesi (TEÇCA) gerçekleştirilmektedir. 2010'dan beri Türkiye'nin de taraf olduğu Avrupa Birliği Kültür Programı Fonlarından yararlanmak maksadıyla, Boğaziçi Üniversitesi, İngiltere'de bulunan Aberystwyth Üniversitesi tarafından yürütülen LAF (*Literature Across Frontiers*) ve Kültür Bakanlığı arasında imzalanan bir protokolle TEÇCA üç taraflı bir proje haline getirilmiştir (KYGM, 2012).

Almanca çeviriler için; 2010 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Almanya Federal Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Goethe Enstitüsü, Robert Bosch Vakfı ve S. Fischer Vakfı işbirliğiyle ülkemiz ve Almanya arasında düşünsel ve kültürel bazlı değişimle edebiyat eserlerinin başka ülke diline çevrilmesi çalışmalarını birlikte teşvik etmek amacıyla, karşılıklı olarak çeviri ödülleri verilmeye başlanmıştır (KYGM, 2012).

‘Ayrıca ‘Alman Çeviri Fonu’ (Deutscher Übersetzerfonds) ile Türkçe-Almanca, Almanca-Türkçe Çeviri Atölyesi çalışmalarına başlanmıştır’ (KYGM, 2012).

Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Fransa Ulusal Kitap Merkezi'nin 18 Mart 2011 tarihinde Paris Kitap Fuarında imzaladıkları ‘‘Türk-Fransız/Fransız-Türk Yayıncılık ve Çeviri Projeleri hakkında Ortak Niyet Açıklaması’’nı takiben ‘‘Türkçe-Fransızca ve Fransızca-Türkçe Çeviri Atölyesi’’ düzenleme çalışmaları, *College International des Traducteurs Litteraires* ve Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü işbirliğinde Kasım 2011 de İstanbul Kitap Fuarı çerçevesinde gerçekleştirildi...(KYGM, 2012).

Çevirmenleri ve Yayıncılarıyla Türk Edebiyatı Sempozyumları, Boğaziçi Üniversitesinde gerçekleşti ve bu sempozyumlarla kurulan bağlar sayesinde TEDA Projesiyle pek çok eser, yabancı ülkelerde kitapçılarda, raflardaki yerini almıştır.

Sempozyum ilk defa iki uluslararası büyük etkinlikle eş zamanlı ve ortak toplantılarla birlikte gerçekleştirilmektedir. Avro-Akdeniz Bölgesinde Edebi Değişim ve Çeviri Konferansı ve LAF(*Literature Across Frontiers*)'in 10. yılı kutlama etkinlikleri kapsamında yurtdışından 70 profesyonelle birlikte toplam 120 ortak davetlinin katılımıyla bir çeviri ve yayıncılık zirvesine dönüşecektir (KYGM, 2012).

Türkçe çeviri için atılan bu adımlar, Türkçe çeviri işini yapanlara yönelik gerçekleştirilen bu çalışmalar, gösteriyor ki sektörün bütün birimlerinin tecrübelerini paylaştığı, telif-çeviri yapabilecekleri bir ortam oluşturulmuştur.

Bu destek projelerine ek olarak bir de, "Word Express Edebiyat Projesi"yle karşılaşmaktadır. Bu proje dahilinde 12 ülkeden 20 genç yazar üç ayrı güzergahtan İstanbul'a gelmişlerdir. Saraybosna, Bükreş ve Lubliyanadan başlayan üç ayrı güzergâh üzerinden İstanbul'a birer tren yolculuğu gerçekleştirmiş olan genç yazarlar, bu kapsamda farklı şehirlerde durarak okuma, tartışma ve çeviri atölyelerine katılmışlardır. Kültürler arası etkileşimi arttıran bu buluşmayla beraber genç yazarlar birlikte çalışma imkanı bulmuşlardır.

4.3.Türkiye'nin Çeviri Atölyeleri

Türkiye'nin Çeviri Atölyeleri⁴³

Atölye adı	Düzenlendiği Tarih	Düzenlendiği Yer
Türk Edebiyatı Çevirmenleri Cunda Atölyesi (TEÇCA)	02-13 Eylül 2015	Balıkesir (Cunda)
Türkçe-Almanca/Almanca-Türkçe Çeviri Atölyesi (TAÇAT)	31 Ekim-07 Kasım 2015	İstanbul (Büyükada)
Türkçe-Fransızca/Fransızca-Türkçe Çeviri Atölyesi (TÜFÇAT)	02-09 Kasım 2015	İstanbul (Büyükada)
Türkçe-Arapça/Arapça-Türkçe Çeviri Atölyesi (TÜRAPÇAT) (I)	02-09 Kasım 2015	İstanbul (Büyükada)
Türkçe-Arapça/Arapça-Türkçe Çeviri Atölyesi (TÜRAPÇAT) (II)	05-12 Aralık 2015	Katar (Doha)
Türkçe-Rusça/Rusça-Türkçe Çeviri Atölyesi (TÜRUSÇAT)	02-09 Kasım 2015	İstanbul (Büyükada)
Türkçe-İspanyolca/İspanyolca-Türkçe Çeviri Atölyesi (TİSÇAT)	02-09 Kasım 2015	İstanbul (Büyükada)
Türkçe-Çince/Çince-Türkçe Çeviri Atölyesi (TÜÇÇAT)	02-09 Kasım 2015	İstanbul (Büyükada)
Türkçe-İtalyanca/İtalyanca-Türkçe Çeviri Atölyesi (TİTÇAT)	02-09 Kasım 2015	İstanbul (Büyükada)
Türkçe-Lehçe/Lehçe-Türkçe Çeviri Atölyesi (TÜLEHÇAT)	02-09 Kasım 2015	İstanbul (Büyükada)
Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Çeviri Atölyesi (ÇİGEÇAT)	02-09 Kasım 2015	İstanbul (Büyükada)

⁴³ Detaylı bilgi için bk. www.teda.gov.tr

2016 yılında “Portekizce” ve “Boşnakça-Sırpça-Hırvatça” olmak üzere iki (2) yeni atölyenin eklenmesiyle düzenlenecek olan Edebi Çeviri Atölyeleri sayısının on iki (12)’ye çıkarılması planlanmaktadır (KYGM, 2012).

Yukarıdaki tablo incelendiğinde 2015 yılında Türkiye’de gerçekleşen çeviri atölyelerinin bir tablosu görülmektedir. Bu tabloda çeviri atölyelerinin 2015 yılında düzenlendiği tarihler ve yerler de yer almaktadır. Düzenlenen 11 atölyenin 9’u İstanbul, 1’i Balıkesir ve 1’i de Katar’da düzenlenmiştir. İstanbul’da düzenlenen atölyelerin hepsi kasım ayında, özellikle de 2-9 Kasım arasında gerçekleşmiş mekan olarak Büyükkada tercih edilmiştir, Balıkesir’de eylül ayında, Katar’daysa Aralık ayında gerçekleşmiştir.

Hülâsa; TEDA Projesi, Türk kültür, sanat ve edebiyat birikiminin başka dillere aktarılması, Türkçenin yazı dili birikimini dünya genelinde tanıtabilmek amacıyla uluslararası anlamda bir destek programıdır. Bu programla sadece eser çevrilmesiyle kalınmayıp çevirinin, Türkçeden çevirinin, daha sistemli hale gelebilmesi için de çeşitli adımlar atılmıştır. Gerek cumhuriyet dönemi gerekse sonrasında bakıldığında böyle bir projenin geç bile kaldığı söylenebilir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tanzimat Fermanı'yla beraber Türk sosyal, siyasal, kültürel hayatında bir Batılılaşma kendisini göstermiştir. Batılı olana duyulan ilgi devletin çeşitli amaçlarla yurtdışına yolladığı, oralarda eğitimler alan, Batı'nın diline hakim sanat insanlarının yaptıkları çevirilerle kendisini göstermiştir. Bu süreçte çevirinin yönü dışarıdan içeridir, bu çeviriler Batı'nın sanat/edebiyatını öğrenmek, bilmek için yapılan çevirilerdir. Bu çeviri faaliyetleri Cumhuriyet Dönemi'nde de devam etmiştir. Süreç içerisinde gelişen tek durum olarak, çeviri işinde bir kurumsallaşmanın yaşanması olarak görülmektedir. Devletin çeviride sanata ve edebiyata destek vermesi sanat/edebiyat faaliyetlerinin gelişimi açısından önemli bir süreçtir. Dünya Klasiklerinin çevrilmesi önemli kazanımlardandır. Ama durup düşünülmesi gereken konu buraya kadar ki süreçte karşılaşılan şey; çeviri denince dışarıdan bir eserin Türkçeye çevrilmesidir. Türkçeden başka dillere çeviri bu döneme kadar çok da parlak bir durumda değildir. Bu durum 2005 yılında Kültür Bakanlığının desteğiyle TEDA Projesinin başlamasıyla değişmiştir ve TEDA'nın kuruluşundan günümüze yaklaşık 10 yıllık süreçte 65 farklı ülkede, 59 dilde 1578 eser yayımlanmıştır. Sayısal olarak çok büyük bir artış söz konusudur ve bu artış devam da edecektir. Devlet burada sadece kültür tanıtmak adına çeviri desteği vermiyor aynı zamanda bu çeviri faaliyetini daha iyi hale nasıl getiririz diye çeviriyle ilgili çeşitli atölye faaliyetlerine de destek veriyor. Bu süreç tanıtım ve reklamda yazar adına sevindirici bir adımı doğuruyor; edebiyat ajanı. Telif ajanslar bu reklam ve tanıtım kısmında aracı olarak özellikle bu kültür tanıtımında önemli rol oynuyor.

Çeviride sağlanan bu desteğin elbette ki eksikleri de vardır. Bu sürece yıkıcı değil yapıcı yaklaşmakta yarar vardır. Çevrilen eserlerin Türk kültürünü, dil birikimini veriyor olması yazarlara eser oluştururken yol gösterici olmuştur. Batının Türk edebiyatında ihtiyaç duyduğu şey, Türk kültür kodlarını eserlerde görmektir. İşte tam bu nokta, en başından beri Şair Evlenmesi ve Keşanlı Ali Destanı'nda altı çizilen

noktalar kendisini göstermektedir. Şinasi ve Haldun Taner'in bu anlamda katkıları büyük olmasına rağmen, özellikle Haldun Taner'in tiyatro eserlerinin yayımlanan eserler içerisinde yer almaması büyük bir kayıptır. Bu noktada kültürün, sanatın, edebiyatın dışa aktarımına önem veren TEDA'nın 'türler başlığı' altında eserlere destek vermesi Türk kültür mirası içerisinde önemli bir yeri olan tiyatronun gelişimine de büyük katkı sağlayacaktır.

Çevirisi gerçekleşen eserlerin çevrildikleri dillere bakıldığı zaman; 100'ün üzerinde çevirinin yapıldığı 6 dille karşılaşılmaktadır. 258 çevirinin yapıldığı Almanca, 251 çevirinin yapıldığı Bulgarca, 155 çevirinin yapıldığı Arnavutça, 147 çevirinin yapıldığı Arapça, 103 çevirinin yapıldığı İngilizce ve 100 çevirinin yapıldığı Farsça. TEDA'nın kuruluş amacına bu bağlamda göz atılacak olursa;

Madde 1- Bu Yönergenin amacı; Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığınca Türk kültür, sanat ve edebiyatının dışa açılması çalışmaları kapsamında Türkçenin yazı dili birikimini dünyaya tanıtmayı sağlamak için uluslararası kurum, kuruluş, şirket, vakıf ve dernek gibi, Türk kültür, sanat ve edebiyatı ile ilgili eserleri yayımlayan tüzel kişiliklere projeler kapsamında şarta bağlı mali destekte bulunmaktır. (KYGM, 2012)

Türkçe'nin yazı dili birikimini dünyaya tanıtmak, projenin temel amaçlarından biridir. Burada üzerinde durulması gereken nokta şudur ki; dünyada en çok konuşulan dillere bakıldığında; Çince, İngilizce ve İspanyolca en çok konuşulan ilk üç dil olarak görülmektedir.⁴⁴ Bu üç dilden sadece İngilizce 100'den fazla çeviriyle görülmektedir. Bu veriler incelendiğinde amaçla çelişik bir durum kendisini göstermektedir. Zira çevirinin yönüne bakıldığında, çeviri faaliyetlerinin yoğun bir şekilde olduğu ülkeler incelendiğinde, 100'ün üzerinde çeviri desteğinin verildiği 4 ülke görülmektedir. 251 desteğin verildiği Bulgaristan'ı, 250 destek eserle Almanya, 142 eserle Makedonya ve 100 destek eserle İran takip etmektedir. Destek verilen ülkeler daha çok Türk kültürüne hakim bölgeler olarak görülmektedir. Elbette işin telif

⁴⁴ Detaylı bilgi için bk. Dil Sıralaması-Wikipeidi, wikipedia.org

boyutu, yayınevi boyutu bu süreçte önemlidir. Ancak destek verilen ülkeler ve eserler incelendiğinde seçici kurulun sanat/edebiyata vakıf, ülke ve dünya çapında önemi olan kişilerden seçilmesi önemlidir.

Üzerinde durulması gereken bir diğer noktaysa, çeviri faaliyeti için devletin çeviri odaları oluşturmasıdır. Burada çeviri faaliyeti devlet desteğiyle iki kişi tarafından gerçekleştirilir. Bu kişiler kaynak dile ve hedef dile hakim kişiler olmalıdır. Türkçeden İngilizceye yapılan bir çeviri için; anadili Türkçe olan ve hedef dil olan İngilizceye ana dili gibi hakim bir çevirmenle, anadili İngilizce olan ve Türkçeye anadili gibi hakim bir çevirmenle çeviri işlemi daha sağlıklı gerçekleştirilebilir. Devletin bu noktada yapması gereken; böyle çeviri odaları kurmak ve bu çeviri odalarında yurtdışından, yurtiçinden çevirmenleri ağırlamaktır.

6. KAYNAKLAR

- AKÜN, Ö. F. (1993). ‘‘Şinasi’’, İslam Ansiklopedisi, İstanbul, MEB Yayınları.
- AND, M. (2014). Başlangıcından 1983’e Türk Tiyatrosu, İstanbul, İletişim Yayınları.
- AND, M. (1983). Türk Tiyatrosunun Evreleri, Ankara, Turhan Kitapevi.
- ATAÇ, N. (1941) ‘‘İkinci Yıla Girerken’’, Tercüme, Sayı 7, Cilt 2, s. 1-2
- AYDIN, A. Şinasi’nin Şair Evlenmesi’nde Fransız Etkileri, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 11, Sayı 1.
- BALCI, S. (2013). Babîali Tercüme Odası, Libra Yayınevi.
- BUDAK, A. (2010). Muhâverât-ı Hikemmiyye, Bilge Kültür Sanat ENGINÜN, İ. (2012). Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları I, İstanbul, Dergah Yayınları.
- CEVDET PAŞA, A. (1976). Tarih-i Cevdet, Cilt 12, s. 162, Üçdal Neşriyat Yayınevi
- ÇIKAR, M. (1998). Hasan Âli Yücel ve Türk Kültür Reformu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- DEMİREL, Ö. F. (1999). I. Türkoloji Kongresi ve Theodor Menzel, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- DEMİREZEN, M. Çeviride Kayıplar Sorunu, Hacettepe Üniversitesi, Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi.
- ENGİNÜN, İ. (2013). Tanzimat’tan Cumhuriyete 1839-1923 Yeni Türk Edebiyatı, İstanbul, Dergah Yayınları.
- ERGİN, M. (2014). Dede Korkut Kitabı, Boğaziçi Yayınları.
- FİNDLEY, V. C. (1994) Osmanlı Devletinde Bürokratik Reform Babîali(1789-1922), İstanbul, İz Yayınları.
- GÖKALP ALPASLAN, G. (2007). Tercüme-i Telemak, Öncü Kitap.
- HİTZEL F. (1995). Dil Oğlanları ve Tercümanlar: Enfants de Langue et Drogmans, Yapı Kredi Yayınları.
- HUMMEL, F. (1964). Theater Heute, Almanya.KAPLAN, M. (2005). Şiir Tahlilleri II (Cumhuriyet Devri Tür Şiiri), Ankara, Dergah Yayınları.
- KARANTAY, S. (1989). Yazarı, ‘‘Çevirmeni ve Okuyucusuyla Ben Anadolu’’, Metis Çeviri.
- KERMAN, Z. (2012). Uşaklıgil, Halit Ziya, Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt 42.

- KUNOŞ, İ. (1978). Türk Halk Edebiyatı, Tercüman Yayınları.
- KURNAS, C. TDV İslam Ansiklopedisi, Harâbât Maddesi, Cilt 16, s. 68
- KÜLEBİ, C. (1983). "Türk Dili" Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları.
- Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü(2012), www.teda.gov.tr
- ÖZTÜRK, M. (2006). "Eyvah Türkler Geliyor"
Rehber Ansiklopedisi, Türkiye Gazetesi, 1984
- ROMAN, K. (2010). Reklam Dünyasının Kralı David Ogilvy, Çev. Ş. ODABAŞI, Mediacat Yayıncılık.
- SEVENGİL, R. A. (1959). Opera San'atı ile İlk Temaslarımız, Maarif Basımevi.
- SOYSAL, İ. (1999). Fransız İhtilali ve Türk-Fransız Diploması Münasebetleri(1789-1802), Ankara, TTK.
- ŞENER, S. (2006). Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi, Dost Kitabevi, Ankara.
- ŞİNASI, (2014). Şair Evlenmesi, Remzi Kitabevi.
- TANER, H. (2015). Keşanlı Ali Destanı, Yapı Kredi Yayınları.
- TANPINAR, A. H. (2012). On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Dergah Yayınları.
- TOURY, G. (2012). Çeviri Normlarının Doğası ve Çevirideki Rolü, Der. M. RIFAT.
- YAĞCI, Ö. (1999). Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Çevirileri Seçkisi, Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü.
- www.ntv.com.tr, "Çevirmenlere Sorduk: Türkçe Çeviri Zor mu?", 1 Haziran 2009
- aregem.kulturturizm.gov.tr, "Aşık Edebiyatındaki Belli Başlı Olgular"
- .
- .

ÖZGEÇMİŞ

1987 yılında İstanbul'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamladıktan sonra, 2005 yılında Uludağ Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kazanıp Bursa'ya gitti. Edebiyat fakültesinde öğrencilik yıllarında Uludağ Üniversitesi Oyuncularıyla ve tiyatroyla tanıştı. 2010 yılında mezun olduktan sonra, çeşitli drama eğitimlerine katıldı. 2011-2012 yılında da Haliç Üniversitesi Tiyatro Yüksek Lisansına başladı. Eğitim hayatıyla beraber çeşitli kurumlarda, Edebiyat ve Diksiyon dersleri verdi, İstanbul Devlet Tiyatrosu'nda misafir oyunculuk icra etti. Bunların yanında Türk İşaret Dili Eğitimi'ni tamamladı.